

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Risto Aikonen, Anne Burghardt, Triin Käpp, Liina Kilemit, Kerstin Kask, Evelyn Timuska,

IRENE IO 1 - VÕRDLEV UURING

1

Lõpparuanne: Bulgaaria, Eesti, Soome, Kreeka, Itaalia, Rumeenia, Rumeenia

SISSEJUHATUS

- **Raamistik ja eesmärgid**

- Käesolev uurimus on osa kaheaastasest programmist "IRENE Innovative Religious Education NEtwork: Educating to the religious diversity, Network for the Renewal of Religious Education: Teaching Religious Diversity", mis on osa Erasmus+ programmist, mida rahastab Euroopa Komisjon ja milles osalevad uurijad Rumeeniast, Bulgaariast, Itaaliast, Kreekast, Eestist ja Soomest.

IRENE programmi raames teostatud analüüs annab aimu, kuidas usundiõpetust ja usulist kirjaoskust ning eelkõige usulise mitmekesisuse alast haridust rakendatakse ja edendatakse osalevates liikmesriikides. Lisaks pakutakse välja õpetamismeetodid ja õppematerjalid ning ühine koolitusprogramm, mis aitaks osalisi, kes on usulise mitmekesisusega seotud.

Programmi eesmärgid on järgnevad:

- Eri kultuuride ja usulise mitmekesisusega kokku puutuvate usuõpetajate, teoloogide ja pastorite õpetamismeetodite arendamine.
- Hõlbustada kogemuste, teadmiste ning uute meetodite liikumist usuõpetuse valdkonnas.
- Osalejate kognitiivsete võimete, õpi-, nuti- ning sotsiaalsete oskuste arendamine seoses multikultuursega.
- Religioonide vaheliste praktikate edendamine, mis on seotud usulise mitmekesisuse ning kohalikul tasandil sotsiaalse tõrjutusega tegelemiseks.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- Usulise haridusega inimeste koolitamine mastaapsemalt ühiskonnas tegutsemiseks.
- Jätkusuutliku programmi loomine laiendatud koostööks koos eesmärkidega programmi liikmete vahel.

2

Eelpool välja toodu on osa Euroopa Liidu laiemast hariduspoliitikast. See põhineb tugeval õiguslikul alusel ning edendab euroopalikku eluviisi. Nii ülemaailmsete kui ka Euroopa organisatsioonide siseselt tunnistatakse vajadust suurendada teadlikkust religioonist ning uskumustest. Fookus on noorte harimisel. Kui harida noori inimese põhiõigusi puudutavatel teemadel, saavad noored panustada sallimatuse ning diskrimineerimise lõpetamisele. Samal ajal peaks riikliku hariduspoliitika ja -strateegiatega väljatöötamine hõlmama meetmeid, mis edendavad erinevate kultuuride, rahvuste, religioonide või veendumuste paremat mõistmist (vt. otsus nr. 13/06 sallimatuse ja diskrimineerimise ühendamise ning vastastikuse austuse ja mõistmise edendamise kohta).

Euroopa Liidu lähtekohaks on tema "religioosne ja humanistlik pärand, millest on välja kujunenud sellised universaalsed väärtused nagu inimese puutumatus ja võõrandamatud õigused, vabadus, demokraatia, võrdsus ja õigusriik" (vt. Euroopa Liidu lepingu preambula). On hästi teada, et Lissaboni leping (2007) andis pinnase dialoogi ELi ja kirikute, usukogukondade ja usundite vahel. Artikkel 10 sätestab, et Euroopa Liidu eesmärk on võidelda igasuguse diskrimineerimise vastu "soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel". Lisaks sellele on artiklis 17 sätestatud, et "Euroopa Liit austab ja ei piira kirikute ja usuliste ühenduste või kogukondade, filosoofiliste ja mittekonfessionaalsete organisatsioonide staatust liikmesriikides vastavalt siseriiklikule õigusele" ning "tunnustades nende identiteeti ja erilist panust, peab liit nende kirikute ja organisatsioonidega avatud, läbipaistvat ja korrapärast dialoogi".

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Uurimismeetodid

Kõigis uuringutes kasutati andmete kogumise peamise metodoloogilise vahendina poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu valiti seetõttu, et a) see võimaldab intervjueeritaval vabalt avada oma kogemusi ja seisukohti ilma täielikult struktureeritud suletud intervjuu rangelt määratletud raamistikuta ning b) on suures osas vaba probleemidest, mis tekivad struktureerimata intervjuude puhul. Vahepealne intervjuu tüüp peaks olema struktureeritud suhteliselt range intervjuukava alusel, mis on üsna sarnane avatud küsimustikuga. Intervjueeritavad valiti välja teatud tunnuste alusel, nagu õpingud, kogemused, haridustase jne.

I. OSA. INTERVJUEERITAVA PROFIIL JA TEMA HARIDUSKESKKOND

Bulgaaria

Bulgaaria uuringu valim koosneb kümnest (10) õpetajast, kes on seotud kõigi kolme haridustasemega. Intervjuud toimusid ajavahemikul märtsist maini 2021. aastal kümne usundiõpetajatega, kes õpetavad religiooni erinevates vormides ja tingimustes. *Intervjueeritavad* tulid ühest meie laiendatud mitteametlikust hiljutisest uurimisrühmast *teoloogiateaduskonnas*, seega olid informantide hulgas hiljutised *Bulgaaria ortodokssed teoloogid*, kellel on jätkusuutlik pikaajaline kogemus ja edukas religiooniuuringu ja pedagoogiline praktika - dotsent, dotsent, kaks ülikooli õppeassistenti - doktorant - eripedagoog, ja doktorant - koguduse keskuse direktor, doktorant - lasteaia muusikapedagoog, kaks tulevast doktoranti - keelepedagoog ja algklasside õpetaja, ning veel kolm kolleegi, kellest kaks - piisava uurimiskogemusega doktorantuuris, töötasid mõnda aega kolledži, kooli ja lasteaia õpetajatena. Kõik intervjueeritavad on oma ala religioonipedagoogid, kes on edukalt õpetanud religiooni osalise tööajaga, lisaks oma muule põhitööle; neli neist olid ka mõnda aega olnud regulaarsed täiskohaga religiooniõpetajad, üks neist püsivalts kogu oma karjääri jooksul ja kolm teist - 5 või vähem aastat varasemas elus.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17)

4

Õppepiirkonna rahvuslik/etniline koosseis on määratletud 40%, ja õpilaste rühmad viimase 5 aasta jooksul on määratletud 50% kui üle 80% homogeenseteks. See on loomulik proportsioon, kui usuõpetajad õpetavad põhimõtteliselt ainult üht etnost ja ei puutu kokku *segregatsiooni* või *piirkondlikult paiknevaid domineerivaid vähemustega*, mis tegelikult on sageli sotsiaalse kaasamise eesmärk läbiviidavate *religioonialaste haridusprojektide* mõnede *sihtrühmade puhul*. Seega töötab ainult 40% õpetajatest 60% - **80%** *homogeenses keskkonnas* ja nad õpetavad ainult 50% *homogeensetes klassides*, vähemalt niipalju kui nad ise on teadlikud, sest igasugune katse *mitteametlikuks statistikaks võib olla diskrimineeriv*.

Piirkonna religioosse koosseisu kohta:

1. *Homogeenne piirkond* (valdavalt ühe usutunnistuse/konfessiooni esindajad >90%) - 30% 2. *Üks põhiline religioon/konfessioon* (60-80%) ja *muud hästi esindatud vähemused* (20-40%) - 60%. 3. *Mitme religiooniga piirkond* (erinevate mitte-edomineerivate religioonide/konfessioonide elanikkond) - 10%. 4. *Ma ei tea* - 0%

Õpilaste usuline koosseis viimase 5 aasta jooksul: 1. *Valdavalt ühe usutunnistuse/konfessiooni esindajad* - 40%. 2. *Valdavalt ühte, kuid ka mõned õpilased, kes kuuluvad teistesse religioonidesse/konfessioonidesse* - 50%. 3. *Valdavalt mitut usku/mitut konfessiooni esindavad õpilased* - 10% (segaperedest või segarahvusest). 4. *Valdavalt mittekonfessionaalsed* - 0%. Punkt 5. *Raske öelda* - 0%

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Küsimuses 15 palutakse õpetajatel ainult ühes vastuses määratleda oma õpilaste usuline kuuluvus viimase 5 aasta jooksul, sarnaselt küsimuste nr 8A ja 8B küsimustele:

1. Peaaegu kõik peavad end kuuluvaks konkreetsesse religiooni - 70%, 50% määratleb seda õigeusuks (informandid nr. 1, nr. 2, nr. 7, nr. 8 ja nr. 10), 10% õigeusu kristluseks (informant nr. 4) ja 10% kristluseks (informant nr. 3). 2. Valdav osa õpilastest tunnistab end kuuluvaks mõnda konkreetsesse religiooni, kuid osa neist ei kuulu - 20% õigeusk (informaator nr. 6 ja nr. 9); 3. Ligikaudu pooled õpilastest kuuluvad mõnda konkreetsesse religiooni ja pooled ei kuulu ühtegi - 0%. 4. Enamik õpilasi ei kuulu mingisse kindlasse usku, kuid vaid mõned on usulise kuuluvusega - 10% kristlus (informaator nr. 5); 5. Rohkem õpilasi ei kuulu ühtegi usku - 0%. 6. Raske öelda - 0%.

14&16. Aastatel 2016-2021 õpetab enamik informantidest, 90%, grupiviisiliselt, välja arvatud üks (10%), kes töötab individuaalselt; 50% <25 vanuses lapsed ja noored, 10% >25 vanuses täiskasvanud ja 40% võrdselt mõlemast grupist $\diamond$ 25 ning 0% oli vastanud "raske öelda" või viidanud segarühmadele (kollegiaalne, vanemate või vanavanemate ja laste koosviibimine, kirikukoolis või aeg-ajalt riigikoolides) või täpsete andmete puudumisele, mida nad tavaliselt oma õpilaste kohta ei kogu (informaator nr. 8, küsimus nr. 19, tabel nr. 4 ja nr. 5). Nagu enamiku intervjuude põhjal selgus, on kõige olulisem jaotus lapsed/noored, st. õpilased/kooliõpilased/ülikooliõpilased.

17. Õpetajatel on üldiselt raske hinnata oma õpilaste viimase viie aasta jooksul omandatud teadmisi religiooniga seotud küsimustes, osaliselt seetõttu, et see teema vajab veel rohkem ühiskondlikku heakskiitu. Formaalsest vaatenurgast ei ole religioon aine, mis moodustab lõputunnistuste üldpunkti, seal ei ole sellist hindamist nagu tavalistes õppeainetes, samuti ei ole piisavalt standardeid, mille alusel hinnata õpilaste arengut, või lihtsalt seetõttu, et kavandatud enkkultuur on vaimne teema ja seda ei saa tavaliselt mõõta ega kontrollida ei osavõtu ega õpilaste käitumismuutuste põhjal. Siiski on õpetajad optimistlikud (tabel nr. 4) ja vastavad: 1. (on omandanud) Väga hästi 30%, 2. Hästi 30%, 3.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Valdavalt puudulikud 0%, 4. Väga puudulikud 0% ja 5. Väga puudulikud 0%. Raske öelda 40%, millest 10% selgitab, et õpetajad tavaliselt ei loe ega hinda lapsi (informaator nr. 8, ilmselt mõeldes kirikukooli, kuid mitte ainult), ülejäänud 10% täpsustavad, et õpilased on erinevad (informaator nr. 9), 10% - "kuna paljud õpilased tulevad Sofia Teoloogilisest Seminarist (poisid ja mehed), kogudustest, kirikuperest, isegi kloostrikogudustest on ka täiesti ettevalmistamata noori ja täiskasvanuid" (informaator nr. 10).

Vastanute kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta usuküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

90% Bulgaaria intervjueritavatest on oma õpilaste suhtes väga optimistlikud ja vastused on järgmised:

1. "Suhtumine usuasjadesse on väga hea." 2. "Nad on positiivselt meelestatud ja nad on huvitatud mitte ainult religioonialaste teadmiste omandamisest, vaid ka kirikuelus osalemisest." 3. "Valdavalt informatiivne, aga ka üldine suhtumine - kultuurist, identiteedist ja väärtustest". 4. Suhtumine on heterogeenne: Osa lastest on uutest teadmistest vaimustuses, osadel on igav ja registreerub (ainult) vanemate tahtel. Lapsed võtavad usu puhta südamega vastu ja me külvame neisse selle seemneid. Raske on öelda, milline (inimene) kasvab neist välja ja kas see areneb tulevikuks, sest me ei hoia (tavaliselt) ühendust, kui nad lasteaiast lahkuvad." 5. "Huvi, mida kutsub esile ootus tasakaalustatumast, rahulikumast ja väärtuslikumast elust." 6. "Positiivne suhtumine, mõistmine ja teadmiste omandamine, mis on vajalik nende vanuses (8-13 aastat)". 7. "Siiras huvi, püsivus, (ootused) inspiratsioonile ja arengule". 8. "Lapsed elavad oma usku ja sotsialiseeruvad adekvaatselt ja spontaanselt". 9. "Ootused on suured ja üldiselt seotud kultuuri, rahvusliku identiteedi ja patriootiliste tunnetega." 10. "Õpilaste suhtumine on osa kogu nende vaimse kutsumuse mitmekesisusest ja nende ootused on, et nad oleksid võimelised juhendama inimesi oma usuelus."

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Täiendused, mis on seotud küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

7

Eesti

Vanus, sugu, töökogemus, haridus, töökoht ja -aste, usutunnistus (Q0-Q8)

Eesti uuringu valim koosneb üheksast (9) õpetajast, üheksast (9) intervjueeritavast, neli (4) olid naised ja viis (5) mehed. Kõik olid vaimulikud ja õppinud teoloogiat, neist kuus (6) on magistrikraadiga, kaks (2) bakalaureusekraadiga ja üks (1) doktorikraadiga. Kaheksa (8) intervjueeritavat olid luterlased ja üks baptist. Intervjueeritavad värvati mitmesuguste inimeste hulgast, kellel on kogemusi usuõpetuse alal, eelistatult nende hulgast, kes õpetavad usundit lastele (nt. üldhariduskoolis) ja täiskasvanutele (nt. kirikus või mõnes muus institutsioonis täiskasvanute täiendkoolituse, konfirmatsioonikursuste vms vormis). Siiski ei õpeta kõik intervjueeritavad praegu koolides, vaid mõned täidavad oma õpetamiskohustusi peamiselt täiskasvanute seas kirikukeskkonnas. Üks informant pakkus meile huvi ka sellepärast, et ta on välja töötanud täiskasvanutele mõeldud usuõpetuse programmi, mida kavatsetakse käivitada ühes avalikus asutuses.

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Esiteks paistavad intervjueeritavad silma oma märkimisväärselt pika kogemuse poolest religiooni õpetamisel. Kolm neist on õpetanud religiooni 30 aastat või kauem. Nad alustasid usu õpetamisega üsna noorelt, kohe pärast teoloogiaõpingute lõpetamist või samal ajal. Nad on ka üsna kõrgelt haritud. Mitmed neist on omandanud või omandavad praegu doktorikraadi. Kõik nad on õppinud teoloogiat, mitmed on lisaks õppinud ka pedagoogikat. Paljud on osalenud täiendkoolitusel. Seega võib intervjueeritavaid pidada kõrge kvalifikatsiooniga ja väga pädevaks usuõpetuse õpetamisel.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Umbes pooled intervjueeritavatest õpetavad Eesti suuremates linnades, kus lisaks etnilistele eestlastele (luterlased moodustavad enamuse eesti rahvusest usklikest) elab märkimisväärne hulk slaavi taustaga inimesi - venelasi, ukrainlasi ja valgevenelasi. Enamik selle rühma usklikest on õigeusklikud. Väiksemates linnades, küldes ja hajaasustusega maapiirkondades on enamik elanikkonnast etnilised eestlased ja enamik usklike luterlased.

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17). Vastajate kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta religiooniküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

Õpetamise taust lahkneb kolmes erinevas suunas:

- 1) õpetamine kirikus (peamiselt täiskasvanud, kes osalevad luterlikes konfirmatsiooniklassides), 2) õpetamine avalikus üldhariduskoolis, 3) õpetamine kristlikus erakoolis.

Esimesel juhul tulevad õpilased sooviga saada luteri kirikus ristitud ja konfirmeeritud. Nende religioonialased eelteadmised on kas puudulikud või üsna nõrgad. Sageli puudub alguses sügavam huvi religiooni vastu, vaid soov saada kiriklike teenuseid (lapse ristimine, kirikus abiellumine, ristivanemaks saamine). Vähem on neid, kellel on tekkinud sügavam huvi religiooni kui sellise vastu ja soov saada kiriku liikmeks. See rühm on enamasti monoetnilised (etnilised eestlased) ja varem mitteusklikud. Nende õpetuse maailmavaade on kristlik, luterlik. Õpilased/kursuslased on valmis saama selle kiriku liikmeks. Nad tulevad tavaliselt üksi või koos pereliikmega.

Teine rühm on üldhariduskoolide õpilased, kes tulevad klassi, mis on enamasti valikaine ja mille käigus antakse õpilastele ka põhiteadmised erinevatest maailmareligioonidest. Neid tunde nimetatakse eri koolides erinevalt, nt. religiooniõpetus, kultuuriõpetus jne. Teadmisi religioonidest

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

võidakse jagada ka filosoofia- või ajalootundides. Need tunnid põhinevad neutraalsel maailmavaatel. Õpilaste eelteadmised religioonist on peaaegu olematud ja nagu mõned vastajad väitsid, on need aja jooksul isegi halvenenud (kuigi pärast 1991. aasta ühiskondliku tausta muutumist võiks eeldada vastupidist). Kuna enamik informantidest õpetab eestikeelsetes koolides, on õpilased enamasti samast rahvusest, kuid on ka erandeid.

Kolmas rühm koosneb kristlike erakoolide õpilastest. Sellisel juhul põhineb õpetamine kristlikul maailmavaatel ja märkimisväärne osa õpilastest on kas kristlikust taustast või kristlusse positiivselt suhtuvatest peredest. Õpilaste eelteadmised religioonist on üldiselt head. Enamik informantidest õpetas luterlikus erakoolis, kuigi üks vastaja teatas, et õppetöös osalevad ka teiste konfessioonide lapsed.

Kuigi oli ka erandeid (nt. kristlikud erakoolid), iseloomustasid informandid oma õpilaste religioonilaseid eelteadmisi väga kehvaks või isegi olematuks. Lisaks on kiriku ja religiooni suhtes palju hirme ja eelarvamusi, mis on iseloomulik Eestile kui kristlusest distantseerunud, suures osas ilmalikule riigile. Kehvade algteadmiste taustal tuleb õpetamist alustada kõige elementaarsematest algteadmistest. Õpilased, kes tulevad konfirmatsioonitunnile, on pigem ettevaatlikud ja õpetaja peab sellega arvestama. Riiklike koolide õpetajad märkisid, et kodu suhtumine usuõpetusse koolis ei pruugi olla heatahtlik. Seega peavad usuõpetajad usundiõpetuse valdkonnas Eestis "võitlema" mitte ainult teadmiste puudumise, vaid ka negatiivsete eelarvamustega religiooni(de) suhtes.

Täiendused seoses küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

Itaalia

Itaalia uuringu valim koosneb üheksakümnest (90) intervjuust/küsimustikust kahele erinevale isikute rühmale: (1) kaheksateist (18) teoloogia akadeemikut (edaspidi "rühm A"). (2) seitsekümmend kaks (72) isikut katoliku usuõpetajate ja/või katoliku kasvatajate, st. koguduse katehheetide, skaudijuhtide

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

jt. hulgest (edaspidi "rühm B"). Need rühmad ei ole Itaalia aruande kohaselt representatiivsed riiklikud valimid; nad peegeldavad siiski Itaalia - riik, kus katoliiklus on pikal ajalooajalool perioodil märkimisväärselt figureerinud - riigispetsiifilisi sotsiaalkultuurilisi ja sotsiaal-religioosseid iseärasusi. Intervjueeritavate rühmad määratleti nii, et need peegeldaksid Itaalia ühiskonna usulist koosseisu; seetõttu kaasati uuringusse ka Waldensia teaduskonna ja õigeusu teoloogiainstituutide akadeemikuid.

Vastajad on jagatud kahte rühma. Esimese (18 subjekti) moodustavad Waldensia ja katoliku kiriku teoloogiliste teaduskondade professorid, teine rühm (72 subjekti) koosneb peamiselt riigikoolide õpetajatest. Õpetatakse teoloogiliste ülikoolide teaduskondades või kõrgemates usuteaduste instituutides, mis tähendab, et õpetatakse erainstituutsioonides (ainult üks intervjueeritav õpetab poole kohaga ka riiklikus ülikoolis). Teise grupi moodustab homogeenne rühm katoliku usuõpetajaid (kes töötavad peamiselt riigikoolides, 70%) ja väiksem rühm laste- ja noortepedagooge, kes teevad vabatahtlikult koostööd koguduste või katoliku ühenduste, näiteks skautide, poolt edendatavas haridustegevuses.

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Õpetatakse peamiselt (90 %) suuremates ja keskmise suurusega linnades. Ainult kümme vastajat töötavad kas väikelinnas või külas. Enamik intervjueeritavaid (70 %) töötas piirkonnas, mis on "peamiselt monoetniline / monoreligioosne (üle 80 % elanikest kuulub samasse rühma ja samasse usku, katoliikluse). See peegeldab Itaalia ühiskonna usulist diferentseeritust: 75% elanikkonnast tunnustab end endiselt katoliiklaseks (kakskümmend aastat tagasi oli see 82%), samas kasvab moslemite, õigeusklike, sikhide, budistide, hindude ja Ladina-Ameerikast ja Sahara-tagusest Aafrikast pärit sisserändajate arvukate ja mitmekesiste Uus-Nelipühi Kirikute osakaal.

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17)

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Klasside/õpilaste usuline koosseis oli õpetajate sõnul viimase viie aasta jooksul 90 % vastanutest "peamiselt üks usutunnistus/konfessioon". Seega oli 10 % rühmadest, kus oli õpilasi, kes kuulusid teistesse religioossetesse/konfessionaalsetesse rühmadesse, kooskõlas nende vastustega, mis anti küsimusele töökoha religioosse koosseisu kohta.

72% vastanutest väitis, et nad töötavad "rühma/õpilasklassidega" riigikoolides, samas kui veel 26% õpetab Katoliku Kiriku teoloogilistes teaduskondades. Esimesel juhul teenivad nad enamasti riigikoolides, kus kuigi usuõpetus on vabatahtlik, järgib selle õppimist 85,8% õpilastest (vt .tabel nr. 1) 68% vastanutest õpetab gruppe üle 25 aasta. 63% vastanutest pidas õpilaste taustateadmisi religioonist heaks/suures osas heaks, ülejäänud pidasid neid halvaks.

11

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

12

Tabel 1 Katoliku usundiõpetuse tunnis käivad õpilased 2019-20. aastal kooliastmete kaupa (%)

	Kokku	Lasteaed	Algkool	Põhikool (I aste)	Keskool (II aste)
Itaalia (kogu riik)	85.8	89.2	89.5	87.4	79.6
Põhi	81.7	84.8	85.9	83.7	74.9
Keskosa	84.7	89.3	90.4	86.7	75.4
Lõuna	97.1	97.5	97.6	97.1	96.5

(Allikas: IRC - Italian National Office for the teaching of the Catholic religion in schools).

Vastanute kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta usuküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

Peaaegu seitse õpetajat kümnest usuvad, et nende õpilased on motiveeritud ja uudishimulikud teiste mittekatoliiklike religioonide suhtes.

Täiendused, mis on seotud küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

Sellele küsimusele vastas ainult 4 vastajat. Kui teema peaks olema tõstatatud, siis on see seotud identiteedi küsimustega ja eriti vähemuste ning etnilise ja usulise kuuluvuse küsimusega. Teine teema puudutab kasvavat huvi budismi vastu.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Rumeenia

Rumeenia uurimuse valim koosneb 25 intervjuust, mis on tehtud Edela-Rumeenia usuõpetajatega, vanuses 28-62 aastat. 25-st vastajast 10 on mehed ja 15 naised. Vastajatest 6 on vaimulikud ja 19 on ilmalikud. Kõik vastajad on kõrghariduse omandanud ja 70% neist on lõpetanud ka magistriõppe. Kaks õpetajat küsitletute hulgas on lõpetanud ka doktoriõppe. Vastajad on lõpetanud Õigeusu Teoloogiateaduskonna erialadel nagu: Pastoraalne teoloogia, kirjateoloogia, sotsiaal(töö)-teoloogia. 30% vastanutest on lõpetanud ka teiste teaduskondade õpingud, omades topelt spetsialiseerumist, sellistel erialadel nagu: Meditsiin, ajalugu, majandus ja võõrkeeled. Peaaegu 2/3 neist töötas põhikoolis. Ülejäänud töötavad kirikus või kirikuga seotud organisatsioonidega, MTÜdega või annavad tunde pühapäevakoolis (6), keskkoolis (5) ja kutsekoolis (2). 25-st vastajast 6 on vaimulikud (preestrid ja diakonid) ja 19 on ilmalikud.

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Valim õpetas peamiselt (60 %) Rumeenia suuremates linnades. Iga viies vastaja töötas kas väikelinnas või külas. Kõik töötasid piirkonnas, mis on "peamiselt monoetniline / monoetniline (üle 80% elanikest kuulub samasse rühma). Samuti oli piirkonna usuline koosseis 100% , mis koosnes peamiselt ühest religioonist/konfessioonist (90 % ja rohkem).

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17)

Peaaegu kõik (90 %) vastanutest väitsid, et viimase viie aasta jooksul on nad töötanud õpilastega, kes olid "peamiselt monoetnilise" päritoluga. Ainult 10 % vastas, et on ka rühmi, mis on "peamiselt monoetnilised ja oli mõned õpilased teistest etnilistest rühmadest". "Peamiselt paljurahvuselisi" rühmi ei olnud üldse.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Sellest tulenevalt määras eelmise küsimuse põhjal 90 % vastanutest nende klasside usulise koosseisu, kus nad viimase viie aasta jooksul õpetasid, järgmiselt: "peamiselt üks religioon/konfessioon". Seega oli 10 % rühmadest, kus oli õpilasi "peamiselt ühest religioonist/konfessioonist, kuid oli ka õpilasi, kes kuulusid teistesse religioossetesse/konfessionaalsetesse rühmadesse". Need vastused on kooskõlas vastustega, mis anti küsimusele töökoha usulise koosseisu kohta, ja peegeldavad suures osas Rumeenia tegelikkust, kus õigeusk on elanikkonna hulgas väga suures ülekaalus.

Kõik vastajad väitsid, et nad töötavad "rühma/õpilasklassidega". Vastus on ootuspärane, sest nad töötavad enamasti üldhariduses, kus usuõpetust õpetatakse kohustusliku õppeainena.

Rumeenia küsimustikus ei olnud küsimust selle kohta, milline on olnud õpilaste suhe religiooniga viimase viie aasta jooksul. Rumeenia puhul võib siiski eeldada, et "usuliste sidemetega" on üsna tugev suhe.

Kõik vastajad õpetavad alla 25-aastaseid rühmi. Rohkem kui pooled (55%) vastanutest pidasid õpilaste taustateadmisi religioonist väga heaks. Iga viiendik pidas neid pigem heaks ja iga neljas pigem puudulikuks.

Vastajate kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta usuküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

Rumeenlaste vastustest selgub, et õpilaste üldine suhtumine on positiivne, uudishimulik, lugupidav ja õpihimuline.

Täiendused, mis on seotud küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

Ei.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

15

Kreeka

Vanus, sugu, töökogemus, haridus, töökoht ja -aste, usutunnistus (Q0-Q8)

Kreeka uuringu valim koosneb viieteistkümnest (15) informandist. Intervjueeritavate vanus jääb vahemikku 35-72 aastat. Enamik neist kuulub vanusevahemikku 50-60 aastat (9). Intervjueeritavate hulgas oli 7 meest ja 8 naist. Valimi esindajad väitsid, et nad on töötanud üle 12 aasta, kusjuures enamik neist oli 22-35-aastased. Kõigil osalejatel on kõrgharidus. Üksteist (11) inimest väitis, et neil on magistrikraad. Neist viis (5) märkis, et neil on ka doktorikraad. Samuti on seitsmel (7) inimesel teine kõrgharidus. Ainult ühel (1) isikul on ainult üks (1) kõrgharidus. Neljateistkümnel vastajal on bakalaureusekraad või magistrikraad teoloogias. Ainult ühel (1) isikul ei ole akadeemilist kraadi teoloogias.

Kolm (3) vastajat töötavad kõrghariduse, kolm (3) põhihariduse ja üheksa (9) keskhariduse valdkonnas. Selline jaotus on täiesti ootuspärane, sest keskkooli usundiõpetuse kursuse õpetajad on eranditult lõpetanud teoloogilised koolid. Vaid üks (1) intervjueeritav omab vaimulikku staatust. Neli (4) küsitletut omavad vastutavat ametikohta haridusjuhtimises. Kolmteist (13) vastajat väidab, et nad on õigeusu kristlased, üks moslem ja üks luterlane.

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Kaksteist (12) vastajat töötavad suurlinnas, kaks (2) linnas ja üks (1) külas. Vaid üks küsitletu on vaimulik. Üksteist (11) vastajat töötab piirkonnas, mis on "peamiselt monoetniline/monoetniline (üle 80% elanikest kuulub samasse rahvusrühma)" ja neli (4) piirkonnas, kus "lisaks rahvuslikule enamusele on esindatud ka teised rühmad (60-80% rahvuslikust enamusest, 20-40% muudest rahvusrühmadest)". Üksteist (11) vastajat töötab piirkonnas, kus "valdavalt valitseb üks religioon/konfessioon (90% või rohkem)" ja neli (4) piirkonnas, kus "on olemas

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

enamusreligioon/konfessioon, kuid ka teised on oluliselt esindatud (60-80% valdav religioon/konfessioon, 20-40% teised religioonid/konfessioonid)".

16

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17)

Selle küsimuse puhul väitsid kümme (10) vastajat, et viimase viie aasta jooksul on nad töötanud õpilastega, kes olid "peamiselt monoetnilise" päritoluga, kuid "oli ka mõned õpilased teistest rahvustest", kolm (3) ütlesid, et nad olid "peamiselt monoetnilise" päritoluga, samas kui kaks (2) isikut "peamiselt multietnilise" päritoluga. Rändevood, eriti Balkani riikidest, on viimase kolmekümne aasta jooksul loonud haridusüksustes mitmerahvuselise dünaamika, mis, nagu tavaks, kajastub ka käesolevas uuringus.

Seitse (7) vastajat väitsid, et nende klasside usuline koosseis, kus nad viimase viie aasta jooksul õpetasid, oli määratud "peamiselt ühe religiooni/konfessiooni järgi, kuid oli ka õpilasi, kes kuulusid teistesse religioossetesse/konfessionaalsetesse rühmadesse". Samuti väitsid seitse (7), et nende õpilased kuulusid "peamiselt ühte usku/konfessiooni" ja ainult üks (1) väitis, et nende klass oli "peamiselt mitut usku/mitut konfessiooni esindav". Need vastused on kooskõlas vastustega, mis anti küsimusele töökoha usulise koosseisu kohta, ja peegeldavad suures osas Kreeka tegelikkust, kus õigeusu kristlus on elanikkonna hulgas väga suures ülekaalus. Samal ajal on olemas väikesed elanikkonnarühmad, kes kuuluvad teistesse religioonidesse-konfessioonidesse.

Kõik vastajad (15/15) väitsid, et nad töötavad "rühma/õpilasklassidega". Vastus on ootuspärane, sest nad töötavad üldhariduses või erahariduses, kus õpetatakse usundiõpetuse ainet.

Kaheksa (8) osalejat vastasid, et enamikul nende õpilastest oli midagi pistmist religiooniga, neli (4) ütlesid, et pooltel õpilastest oli midagi pistmist religiooniga, samas kui ülejäänud kolme väite puhul oli üks vastus registreeritud. Joonisel 4 esitatud vastused näitavad, et enam kui 65% õpilastest oli religiooniga midagi pistmist.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

17

Selle küsimuse väidetest selgub, et enamik vastanutest (14/15) õpetab kuni 25-aastaste vanuserühmas. Üks (1) keeldus vastamast. See tulemus on täiesti ootuspärane, sest Kreeka kolme haridustasemega õpilaste ja üliõpilaste vanus jääb vahemikku 6-22 aastat. Kümme (10) vastajat, st 67% kõigist vastanutest, pidas tausta ebapiisavaks. Neli (4) vastajat, s.o. 27%, pidas tausta üsna heaks ja ainult üks (1), s.o. 6%, pidas seda väga heaks.

Vastajate kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta usuküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

Kreeka vastajate vastused näitavad esialgu suurt erinevust õpilaste arvamuste vahel. Viieteistkümnest (5/15) vastajast viis väidab, et nende õpilaste põhiline suhtumine religioossusega seotud nähtusesse on **ükskõiksus**. Seitse viieteistkümnest (7/15) leiavad, et õpilased suhtuvad religiooni institutsionaalsesse väljendamisesse **ettevaatlikult, kahtlustavalt ja isegi negatiivselt**. Üheksa viieteistkümnest (9/15) väidab, et õpilased suhtuvad religiooni positiivselt. Kolm vastajat viieteistkümnest (3/15) väidavad, et väiksem osa õpilastest mõistab religioossust kui individuaalset sündmust.

Täiendused, mis on seotud küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

Kaheksa (8) **vastajat vastas eitavalt**. Positiivselt vastanutest kolm (3) leiavad, et käesolev uuring peaks keskenduma religioossele mitmekesisusele, "*kohtumisele teisega (kusjuures teise mõiste võib viidata igasugusele mitmekesisusele, nagu sugu, rahvus, keel, religioon, kultuur), aga ka armastuse ja religiooniga seotud küsimustes*". See näitab, et on suur vajadus luua koolitusmaterjali, mis soosib suhet teise inimesega.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Üks (1) vastaja vastas, et peaksime keskenduma "kirikliku institutsiooni ja usu/uskllike vaheliste suhete sotsiaalsetele mõjudele" , üks (1) sellele, kuidas "religioon üldiselt ja kristlus mõjutavad inimeste elu", üks (1) "religioossuse ja usulise autoriteedi avaldumisvormidele" ja üks (1) "rahva religioossusele ja usulise sallivuse küsimustele".

18

Soome

Soome uuringu valim viidi läbi neljateistkümne (14) intervjueritavaga. Uuringu andmed koguti ajavahemikul 22.3-30.4.2021. Uuringu koordinaator valis intervjueritavate erineva haridus- ja õpetaja taustaga isikud, et saada võimalikult mitmekesine pilt. Intervjueritavateks värvati erineva haridusliku taustaga inimesi, kellel on kogemusi laste ja noorte usuõpetuse õpetamisel erinevates kontekstides (nt. üldhariduse raames) ja täiskasvanute õpetamisel (nt. kirikus või muus institutsioonis täiskasvanute koolituse vormis). Siiski ei õpeta kõik intervjueritavad praegu koolides, vaid mõned neist õpetavad peamiselt täiskasvanuid ülikoolides ja kirikutes. Sellest tulenevalt analüüsiti mõningaid vastuseid nende kolme kategooria alusel. Mõnel ei ole intervjuu ajal otsest seost praktilise haridustööga.

Sugu, religioon ja töökoht (Q0-Q5)

Nendest intervjueritavatest oli 5 naist ja 9 meest. Nad kuulusid erinevatesse usukogukondadesse. Nende hulka kuulusid õigeusu, luteri ja katoliku kirik, metodisti kirik ning judaism ja islam. Üks intervjueritav ei kuulunud ühtegi usukogukonda. Intervjueritavad töötasid ülikoolides (3), kiriklikes organisatsioonides (6) ja üldhariduses (5). Intervjuud kestsid 40-90 minutit. Need viidi läbi anonüümselt soome keeles. Kõik 14 uuringusse valitud intervjueritavat osalesid uuringus ilma keeldumata.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Vanus, töökogemus, haridus ja religioon (Q1-Q8)

Valimi keskmine vanus oli 53 aastat, noorim 43 aastat ja vanim 63 aastat. Neil oli tugev õpetaja taust, nad olid õpetanud keskmiselt 25 aastat, maksimaalselt 40 aastat. Samuti oli neil kõrge haridustase. Üheteistkümmel oli magistrikraad ja kolmel doktorikraad. Nad olid õppinud õigeusu või luterlikku teoloogiat, õigeusu või üldist ajalugu, füüsikat, matemaatikat, islami usundit, religiooniõpetust, filosoofiat, psühholoogiat, sotsiaalteadusi ja pedagoogikat. Siiski ei olnud kõigil vastajatel pedagoogikaõpinguid, mis on vajalikud õpetaja kvalifikatsiooni saamiseks. Vastanutest 12 olid kristlased (õigeusklikud, luterlased, katoliiklased, metodistid). Muude religioonide hulka kuulusid üks juut ja üks moslem. Viis vastajat olid vaimulikud ja ülejäänud olid ilmalikud.

Töökoha suurus, rahvaarv ja religioosne komponent ning töökoha klass (Q9-Q11)

Õpetati peamiselt suuremates linnades (12) erinevates Soome osades. Ainult üks õpetas väikelinnas või hõredalt asustatud maapiirkonnas. Kaheksa (8) vastajat töötasid piirkonnas, mis on "peamiselt monoetniline/monoetniline (üle 80% elanikest kuulub samasse etnilise rühma)" ja viis (5) piirkonnas, kus lisaks enamusrühmale on märkimisväärselt esindatud ka teised rühmad (60-80% enamusrühm, 20-40% muud etnilised rühmad), ning üks (1) vastajatest töötas piirkonnas, kus "piirkond on multikultuurne (üle 50% elanikest kuulub riigi enamusrühmast erinevasse etnilisse rühma)". Viis (5) vastajat töötavad piirkonnas, kus "valdab peamiselt üks religioon/konfessioon (90% või rohkem)" ja üheksa (9) vastajat piirkonnas, kus "on olemas enamusereligioon/konfessioon, kuid ka teised on oluliselt esindatud (60-80% domineeriv religioon/konfessioon, 20-40% teised religioonid/konfessioonid)".

Nad olid õpetanud erinevates keskkondades, kuid peamiselt avalikus sektoris põhi- või keskkoolis (5), kirikuga seotud organisatsioonis (6) või ülikoolis (3). Mõned olid õpetanud ka erasektoris põhi- või keskkoolides.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Klasside/õpilaste rahvuslik, religioosne ja õppijate koosseis, nende suhe religiooniga, vanuserühmad ja kognitiivne religioosne taust viimase 5 aasta jooksul (Q12-Q17)

Kuus (6) vastajat väitsid, et viimase viie aasta jooksul on nad töötanud õpilastega, kes olid "peamiselt monoetnilise" päritoluga, kuid samuti kuus (6) väitsid, et "peamiselt monoetnilise ja mõned õpilased olid teistest rahvusrühmadest" päritoluga, samas kui kaks (2) isikut "peamiselt mitmeetnilise" päritoluga.

Kaheksa (8) vastajat väitsid, et nende klasside usuline koosseis, kus nad viimase viie aasta jooksul õpetasid, oli määratud "peamiselt ühe religiooni/konfessiooni järgi, kuid oli ka õpilasi, kes kuulusid teistesse religioossetesse/konfessionaalsetesse rühmadesse". Samuti väitsid viis (5), et nende õpilased kuulusid "peamiselt ühte usku/konfessiooni" ja ainult üks (1) väitis, et nende klass oli "peamiselt mitut usku/mitut konfessiooni esindav". Need vastused on kooskõlas töökoha usulise koosseisu küsimusele antud vastustega ja peegeldavad suures osas Soome tegelikkust, kus luterlik usk on elanikkonna hulgas väga suure osakaaluga ülekaalus. Samal ajal on olemas väikesed elanikkonnarühmad, kes kuuluvad teistesse religioonidesse-konfessionidesse.

Üksteist (11) märkis, et nad töötavad "rühma/õpilasklassidega". Vastus on ootuspärane, sest nad töötavad enamasti avalikus üldhariduses, kus õpetatakse usundiõpetuse ainet.

Üheksa (9) osalejat vastasid, et enamikul nende õpilastest on religiooniga midagi pistmist, neli (4) ütlesid, et enamikul õpilastest on religiooniga midagi pistmist, kuid on ka õpilasi, kellel puudub suhe religiooniga. Üks vastus oli "raske öelda".

Enamik vastanutest (8) õpetab alla 25-aastaseid rühmi ja viis (5) neist on üle 25-aastased täiskasvanuid. Üks vastaja märkis, et vanuserühmad on võrdsed. Kuus (6) vastajat, st 43% kõigist vastajatest, pidas usulist tausta üsna heaks. Neli (4) vastajat, s.o 29 %, pidas tausta väga heaks ja ainult kolm (3), s.o. 21 %, pidas seda üsna ebapiisavaks.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Vastajate kirjeldus õpilaste domineerivate hoiakute kohta usuküsimustes ja ootuste kohta religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes vastavalt sellele, millega nad on oma töös viimastel aastatel kokku puutunud (Q18).

Kuna vastajad töötavad kolmes erinevas hariduskeskkonnas, siis on nende töökeskkondade põhjal esitatud valdavad hoiakud usuküsimustes ja ootused religiooni/religioossuse/uskumuse/spirituaalsuse suhtes.

Informantide kogemused hariduse omandamisel põhikoolides ja gümnaasiumides

Soomes on religioon kohustuslik õppeaine üldhariduskoolis ja gümnaasiumis. Õpilastel on positiivne suhtumine ning head teadmised ja arusaamine religioonist maailmas. Teisalt nähakse seda ainet kui osana üldistest kooliainetest ja selle suhtes kehtivad eelarvamused. Informantide sõnul peab õpetajal olema isiklik suhe religiooniga. Esitatakse küsimusi selle kohta, kuidas sisu praktikas rakendada ja kohandada seda igapäevaeluga, ning seda ei tajuta kui loomulikku.

Informantide kogemused ülikoolis õpetamise kohta

Enamik on religiooni suhtes positiivselt meelestatud. Nähakse religiooni tähtsust nii isikliku kui ka sotsiaalse küsimusena (teoloogiaõpilased). Teisest küljest on esindatud ka neutraalset kuni negatiivse hoiakuni (mitte teoloogia õpilased).

Enamik neist on olnud religioossete sidemetega ja neil on üsna/väga head taustateadmised religioonist (teoloogiaõpilased). Samuti on usuliste sidemetega üliõpilasi ja vähemal määral ka mitte-usklikke üliõpilasi, kellel on üsna halvad taustateadmised religioonist (mitte teoloogia õpilased).

Informantide kogemused haridusest kiriklikes organisatsioonides

Suhtumine on positiivne ja vastuvõtlik, isegi väga motiveeritud. Enamik neist on olnud religioossete sidemetega ja neil on head/suurteadmised religioonist.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Täiendused, mis on seotud küsimustega, millele vastajate arvates tuleks keskenduda (küsimus 19).

Pooled (7) vastanutest ei **vastanud** sellele küsimusele. Ülejäänud, kes väitsid, et nende erineva tausta tõttu olid nende kommentaarid üsna erinevad. Kui peaks teema olema tõstatatud, siis on see seotud identiteediküsimustega ja eriti seoses vähemuste ning etnilise ja usulise kuuluvuse küsimusega. Nagu üks vastaja märkis: "Enne leiva küpsetamist on sul jahu, vesi, õli, suhkur, sool ja pärm laual ja kui sa need ahju paned, siis ei saa sa neid lahutada."

II OSA. HARIDUSVAJADUSED, ÕPETAMISMEETODID JA PARIMAD TAVAD

1(20) Mis on teie õpetatava religioonialase kursuse pealkiri?

Enamik **Eesti** luterlikest informantidest õpetas või oli õpetanud konfirmatsiooniklassi luteri kirikus. Need klassid/kursused on ettevalmistuskursused isikutele, kes soovivad kogudusse astuda, ja need eelnevad konfirmatsioonile. Konfirmatsioonitunni eesmärki kirjeldas tabavalt informant 1: "See on ristimiseelne õpetus, õpetus kristlase elu kõige olulisematest punktidest, mida uus koguduse liige peaks teadma".

Bulgaaria religiooniõpetuse õpetajad nimetavad oma ainet erinevalt (nagu nemad ja vastuvõtavad asutused või lapsevanemad soovivad), sest *Toledo juhtpõhimõtete kohaselt* peab religiooni/konfessiooni õpetamine toimuma veel kohalikul sotsiaalselt-kultuuriliselt vastuvõetaval viisil. Seetõttu on nii *religiooni õpetamise kohalik kontseptsioon kui ka õppeaine ametlik nimetus* mitmetähenduslik või varjatud, et integreerida võimalikult palju erinevaid õpilasi ja õpetajaid tavalisse õppeprotsessi võimalikult diplomaatiliselt ja tasakaalustatult. Siiski, isegi koguduse või kloostris ei määratle peaaegu keegi religiooniõpetust *jumaliku seadusena* ("Divine Law"), sest

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

kasutatakse traditsioonilist arhailist terminit *usu õpetus* ("Faith Teaching"), kus kiriklikud tunnused hariduses on selgesõnalised.

Rumeenia religiooniõpetajate vastus oli võrdne. Nad õpetavad religiooni (õigeusku) ja nagu eelnevalt mainitud, peamiselt koolis.

Enamik vastanutest **Kreekas** õpetab religiooni kohustusliku üldhariduskooli ja erahariduskooli (põhi- ja keskharidus) õppeainena. Kursuse põhisisu on õigeusu kristlik traditsioon. Õpetus hõlmab ka üksikuid õppeaineid, nagu näiteks "Kristlus ja maailm", "Kristlus ja eetika", "Kristlus ja ühiskond". Lõpuks õpetatakse ka teiste kristlike traditsioonide (katoliiklus, protestantism) ja teiste religioonide (islam, judaism, budism, idareligioonid jne.) põhielemente. Kolm vastajat (3/15) õpetavad kõrgkoolis vastavalt kursusi "Oikumeeniline liikumine" ja "Kristlik teoloogia, eetika ja sotsioloogia". Üks (1) vastaja õpetab islami teoloogiat vähemusrahvustega koolis.

Nagu eelnevalt mainitud, on **Soome** vastajate vastused seotud kolme erineva õpetamiskeskonnaga. *Gümnaasiumides* olid 2021. aasta kevadel teemadeks "Religioon kui nähtus" ja "Lähis-Ida Religioonid" (judaism, kristlus ja islam). *Põhikoolis* "teised religioonid" või "maailmareligioonid". Judaistlikus koolis on gümnaasiumis rõhuasetus judaismi elutsükliil koos selle pühade ja kommetega. Islami religiooniõpetuse tunnid käsitlesid moslemite jaoks islami mitmekesisust.

Ülikoolis õpetamine on seotud praktilise teoloogia sisuga, näiteks õigeusu teenistus, teoloogia praktiline ja pastoraalne mõõde, preesterlus kirikus. Neil on aga teaduslik mõõde. Teisalt kuulub õpetuse sisusse ka õigeusu jumalateenistuse ja jumalateenistuste praktiline õpetus. Tulevastele õpetajale on kursused, mis käsitlevad evangeelse luterliku usu pedagoogilisi aluseid. Mitmekultuuriline haridus ja religioon, eetika ja multikultuursus on samuti osa õpetajate õppeõppekavast.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Kiriklikes organisatsioonides õpetamine võib hõlmata teavet aktuaalsete teemade kohta (õppematerjalid, koolihariduse korraldus või õppekava küsimused). Katoliku kirikus on oma usu õpetamine. Õigeusu Akadeemias (*Orthodox Lay Academy*) on kursused õigeusu tutvustamiseks. Teemadena nimetati veel konfirmatsiooniõpetust, koolide ja koguduste koostööd, usuüritusi koolides, tööeluoskusi ja infotehnoloogia rakendamist kiriku haridustöös.

24

2(21) Kas teie kursus on osa õppekavast? Kui JAH, siis palun nimetage õppekava nimetus, mille alusel see toimub.

Eestlaste jaoks on ilmne, et see kursus põhineb kristlikul maailmavaatel. Kursus on kättesaadav õpilastele alates 15. eluaastast, kuid osalejad on tavaliselt vanemad. Konfirmatsioonikursus on iseseisev kursus ja selle sisu paneb kokku kursusejuht. Siiski on olemas paar populaarset raamatut, mida paljud kogudused kasutavad konfirmatsiooniõpetuse õpikutena: Toomas Pauli "Maise matka poolel teel" ning Jaak Ausi ja Meelis Holstingi "On seal keegi?". Mõned vastajad mainisid ka Jaan Lahe "Mis on kristluse põhisoõnum". Esimest peeti veidi keeruliseks ja sobivamaks edasijõudnutele. Siiski kiideti neid raamatuid üldiselt. Üks vastaja mainis, et järgib õppeprogrammi koostamisel esimese raamatu ülesehitust, sest selles on vajalikud teemad hästi kaetud.

Bulgaarias on usuõpetus tavaliselt vabatahtlik, ainult mõnel juhul osa programmist. Ka kogudused pakuvad palju tegevusi, mida valida - katekismuse või usuõpetus on põhiline - kuid sageli osalevad lapsed kõigis tegevustes koos, samas kui täiskasvanud osalevad tavaliselt ainult ühel tasulisel kursusel aastas.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

25

Aruande koostajad ei analüüsinud **Rumeenia RÕga** seotud vastuseid, et teha kokkuvõtteid teatud klasside vastustest või anda vastuste üldine kokkuvõtlik iseloomustus. Sellele vaatamata ja vastajate taustale tuginedes võib tulemuseks öelda, et kursus on osa õppekavast.

Kreeka vastajate sõnul kuuluvad kõik põhi- ja keskkoolis õpetatavad usundiõpetuse kursused haridusministeeriumi poolt heakskiidetud ja ettenähtud õppekavades. Teoloogilistes koolides ja kolledžites õpetatavad teoloogiakursused on osa nende asutuste korraldatud ja juhitud bakalaureuse- ja magistriõppekavadest.

Soomes põhineb õppesisu olemasolevatel põhikooli või keskkooli õppekavadel ja on osa kooli kohustuslikust usuõpetusest. Ülikoolis on õppesisu osa ülikooli teoloogia- või klassiõpetajaõppe programmist.

Itaalias on teoloogiliste teaduskondade 18 õpetaja kursused kohustuslikud, mis on ette nähtud nii katoliku kui ka Waldensia kiriku õppekavades. Eelkõige võib õpetuste nimetusi rühmitada kolme peamise pealkirja alla: fundamentaalne teoloogia (5), religioonidevahelise dialoogi teoloogia (9), kirikute ajalugu ja missioloogia (4).

Katoliku usu kursuste puhul, mida õpetajad (72) riiklikes koolides loevad, ei ole see aine kohustuslik, isegi kui õpilased seda tegelikult laialdaselt võtavad. Erandiks on ainult kaks juhtumit, kus õpetajad tegelevad katoliku katekismusega või sarnaste kujundavate kursustega. Igal juhul on kursus seaduse järgi osa õppekavast, õpetajad saavad palka riigilt, isegi kui nende koolitust pakuvad üksikud piiskopkonnad spetsiaalsete usuteaduskonna koolitusasutuste kaudu.

3(22) Kas selle kursuse sisu on ette määratud (õppekavaga) või saate te õpetajana selle sisu ise määrata? Kui JAH, siis millises ulatuses?

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

26

Palju materjali konfirmatsioonitundide läbiviimiseks otsivad **Eesti** õpetajad siiski ise, sealhulgas ka internetist; samuti on esitatud viited ja lingid kirjandusele, mida soovitatakse õpilastele iseseisvaks lugemiseks. Mõned vastajad on soovitanud vaadata ka filme YouTube'ist, nt. Jeesuse elust. Üldine arvamus oli, et olukord on praegu konfirmatsioonitundide materjalide osas üsna hea. Kui 90ndate alguses kadestati sakslasi ja soomlasi nende suurepärase õppematerjalide pärast ja osa neist tõlgiti mõne aja pärast ka eesti keelde, siis praegu on peaaegu kõik vajalik eesti keeles olemas. Informandid mainisid positiivsete näidetena ka "Credo" või "Teekond usu maale" ("Journey to the Land of Faith") materjale.

Bulgaaria vastajad ei andnud väga selgeid ja järjepidevaid vastuseid, sest tavaliselt ei tee informandid vahet õppekava, tunniplaani ja õppeprogrammi vahel.

Rumeenias võib ühe vastaja vastuse põhjal, et õpetajal on teatav paindlikkus sisu osas, eeldada, et need on paralleelsed kohustusliku õppekavaga.

Isegi veerand religiooniõpetuse sisust võiks olla õpetaja käsutuses. Praktikas on õpetajal rohkem vabadust õppetegevusi muuta, täiendada või asendada. Teatud kombinatsioon paindlikkusest sisu osas ja vabadusest meetodite osas on eeldus kohandatud õpetamisviisi saavutamisele. See toetab õpetamist ja õppimist loovalt.

Kreekas on kogu religiooniõpetuse sisu põhi- ja keskhariduse jaoks lisatud haridusministeeriumi poolt heakskiidetud ja ettenähtud õppekavadesse. Õppeasutused kujundavad sisu ja eesmärgid ise.

Soome koolisüsteemis võib õpetaja rakendada ja lokaliseerida teatud tingimustel õppekava alusel õpetatavat sisu. *Ülikoolis* on õppesisu osa ülikooli teoloogia- või klassiõpetaja koolitusprogrammist, kus õpetajal on sisu suhtes teatav autonoomia. *Kiriklikes organisatsioonides* määratakse õpetamine nõudluse ja jooksvate vajaduste järgi. Mõni võib olla kvalifikatsiooniline, kohustuslik

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

diplomikoolitus, näiteks ordinatsioon ja pastoraalne koolitus. Nende sisu on ette määratud piiskopkonna poolt. Koolitust pakutakse ka täiendkoolituse vormis, kus igal aastal võidakse valida teema. Õpetaja võib otsustada ka kursuse sisu üle.

27

Itaalias, välja arvatud kaks pedagoogi, kes töötavad koguduse või ühingu tasandil ja kes võivad teatava vabaduse piires kohandada katoliku kiriku või skaudiliikumise poolt antud suuniseid, on kõikide õpetajate, nii teoloogiliste teaduskondade kui ka üldhariduskoolide programmid, kus õpetatakse katoliku usku, ette määratud kas kirikliku asutuse või haridusministeeriumi poolt.

Vastused, mis on antud õpetatavate ainete eesmärkide ja positsiooni kohta, ei ole eriti olulised. Riigikoolide õpetajad järgivad tavaliselt Itaalia haridusministeeriumi poolt kehtestatud suuniseid ja võtavad arvesse katoliku kiriku poolt seatud eesmärgid, kes on neid professionaalselt koolitanud. Pedagoogidel on seevastu suurem vabadus oma programmide eesmärkide ja struktuuri määratlemisel. Samal ajal keskenduvad vastused küsimusele kasutatud filosoofilis-religioosete lähenemisviiside kohta peamiselt eesmärgile tutvustada kristlikku ja katoliiklikku religiooni, võrreldes neid teiste religioonidega, tingimusel, et selleks on piisavalt aega, arvestades väikest nädalatundide arvu ja klassirühma kohta.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4(23) Palun kirjeldage oma kursuse eesmärke ja ülesandeid.

Eesti: Vastajad sõnastasid kursuse eesmärgid erinevalt ja erinevalt üksikasjalikult, kuid üldjoontes on tegemist "sissejuhatusega koguduseliikme ellu". Üks **Eesti** vastaja tõi välja piiblitunnid kui usuõpetuse viisi kirikus, mida tavaliselt külastavad täiskasvanud koguduseliikmed, eesmärgiga saada paremaid teadmisi ja arusaamist Piiblist. Ka piiblitundide sisu on täielikult tema kui juhendaja otsustada. Ta leidis (ja seda on kinnitanud ka mitmed teised Eestis läbi viidud religioonisotsioloogilised uuringud), et luterlased on väga teadmiste kesksed. Paljud uued koguduseliikmed tunnevad, et pärast konfirmatsioonitunni läbimist jääb midagi puudu, ja arvavad, et võiks olla "kursus edasijõudnutele", st. mingi ühine ettevõtmine, mis on suunatud teadmiste täiendamisele. Sellele vajadusele vastuseks on selles koguduses algatatud piiblikursus, mis on koguduseliikmete poolt väga hästi vastu võetud.

Bulgaaria: Kursuste või õppeainete eesmärkide, st. religiooniõpetusega potentsiaalselt saavutatavate tulemuste osas on suur osa Bulgaaria õpetajatest üsna optimistlikud, idealistlikud, kuid siiski mitmekesised.

Aruande koostajad ei analüüsinud **Rumeenia RÕd** puudutavaid vastuseid, et teha kokkuvõtteid teatud klasside vastustest või anda vastuste üldine kokkuvõtlik iseloomustus. Kõigil vastajatel olid erinevad aspektid seoses RÕ eesmärkidega. Mõned neist rõhutasid, et eesmärk on "*õppida religiooni*" ja olla sel moel usklik (st. "*kristlik elu, vaimsus*"), mõned olid orienteeritud ühiskonnas ja elus vajalike oskuste saavutamisele (st. *usulise identiteedi ja mitmekesisuse austamine*). Mainiti ka moraalsete oskuste (st. *kristliku moraali*) ja käitumisega seotud pädevusi. Üks vastaja väitis, et usuõpetus on metakujundusliku iseloomuga ja seega on raske mõõta, kuidas eesmärke usuõpetuse kaudu saavutada.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Kreeka vastajate sõnul on kursuste põhieesmärgid üsna erinevad. Nende loetelu on järgmine: õpilaste "religioosne kirjaoskus", arusaamine, religiooniga seotud põhimõistete väljatöötamine, moraalsete väärtuste ja religioosse südametunnistuse kasvatamine, c) teadmised, kuid ka kogemuslik suhtumine ja "isikliku" kriitilise suhtumise ja väljenduse kujundamine religioossuse küsimuses, aga ka elust enesest", d) õpilaste sotsialiseerimine, koostöö, suhtlemise, dialoogi, teistsuguse austamise kasvatamine, e) sotsialiseerimine, õpilaste tutvustamine kiriku käekäiguga ajaloos ja maailmas, f) õpilaste tutvustamine inimese eksistentsiaalse ja metafüüsilise otsinguiga.

Soomes on usuõpetuse eesmärk *koolihariduses* anda üldist usuõpetust ja teavet oma usundi, teiste religioonide ja religioosse mitmekesisuse kohta, mis aitab luua religioosset identiteeti. Jüdaistlikes koolides on rõhk õpilase juudi identiteedi tugevdamisel.

Ülikooli kursuste eesmärk on anda teadmisi ja oskusi õigeusu kiriku liturgilise elu jaoks nii teadustöö kui ka praktika kaudu. Õpetajakoolituse seisukohalt on eesmärk, et üliõpilased oskaksid rakendada laste haridustasemele ja vanusele vastavaid usuõpetuse meetodeid.

Sõltuvalt *kirikliku* organisatsiooni rollist hariduskeskkonnas on eesmärgid erinevad. Õigeusu kirikus on eesmärkideks õigeusu õpetajate teavitamine administratiivsetest või muudest muutustest usuõpetuses. Samuti arendada õpilaste vaimse elu kasvuga seotud küsimusi ja professionaalsel poolel süvendada preestrite pastoraalseid kutseoskusi.

Itaalias muutuvad eesmärgid vastavalt sellele, kas tegemist on teoloogiliste teaduskondade õpetajatega või katoliku usu õpetajatega riiklikes koolides. Esimeste puhul on eesmärk tulevaste preestrite ja pastorite teoloogiline baas- ja erialane ettevalmistus; viimaste puhul on eesmärk katoliku usu tundmine ajaloolisest-kultuurilisest ja mittedogmaatilisest vaatepunktist, pöörates üha enam tähelepanu teistele religioonidele, mis on tänapäeva Itaalia ühiskonnas olemas.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

30

5(24) Kas te oskate öelda, millise maailmavaate/filosoofilise lähenemise/religioosete tõekspidamiste alusel te oma kursuse korraldate?

Eestis on usuõpetuse tunnid üldhariduses üldiselt vabatahtlikud. Kui koolis on humanitaarteaduste õppesuund, siis on need ained selle õppesuuna kohustuslikud. Selle aine üldnimetused on "usundilugu", "usundiõpetus", "maailmareligioonid" jne. Mõned informandid räägivad aga religioonist kui ajaloo või filosoofia aineksest. Religiooniõpetus, usundilugu jne. on eraldi õppeained, millel ei ole eeldusi. Usundiõpetuse puhul on võimalik lähtuda üldhariduskoolide usundiõpetuse õppekava sisust. Ka siin ütlesid informandid, et vajadusel otsivad nad ikkagi ise õppematerjale, kuigi õpikud ja vihikud on vastavate ainete jaoks olemas. Sageli tehakse seda interneti abil. Kuid kristlikus erakoolis toimuv õppetöös on mitmeid erinevusi: õpilased on üldiselt nooremad ja kristliku maailmavaatega, neil on paremad eelteadmised usust ning neil puuduvad tavapärased hirmud ja eelarvamused selle suhtes. Õppeainet nimetatakse "usuõpetuseks" (NB: mitte "usundiõpetuseks", mis käsitleb kõiki religioone võrdsetel alustel). Sellised koolid rajavad oma õpetamise ja kasvatuse ka kristlikele alustele.

Selleks, et kirjeldada konkreetset maailmavaadet (filosoofilist või religioosset vaadet), mis kujundab nende poolt õpetatava religioosse aine põhitõdesid, kasutavad **Bulgaaria** õpetajad enamasti *usutunnistuslikku vooruse keelt "Armastus ja hoolivus Jumala ja ligimese vastu"* või 10% keelduvad lihtsalt ja loogiliselt arutlemast (töötama õpilaste usutunnistuse/orientatsiooni kallal) ja vastavad sellele küsimusele lihtsalt "Ei". Teised Bulgaaria õpetajad ei tee vahet väärtuste ja maailmavaate vahel.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Rumeenias on religioosne õpe. Muid maailmavaateid ei mainitud. Väljendid olid sellised nagu "trinitaarne Jumal", "kristotsentriline põhimõte", "Jumala tundmine ja armastuse osaduse omandamine Temaga" või "Armastus ja Jumala olemasolu".

On ilmne ja loomulik, et **Kreekas** viitab enamik vastanutest (12/15) üldiselt kristlikule traditsioonile ja eriti õigeusu kristlusele. Erinevate orientatsioonidena nimetati "Piiblis esitatud pandud piibellikku jumalakäsitlust", islamit, "laste filosoofiat" ja "inimõigusi".

Soomlaste seas sõltub maailmavaade, filosoofiline lähenemine või religioosne lähenemine asutuse üldisest missioonist või töökeskkonnast. Soomes ei saa *kooliharidus* olla konfessionaalne, vaid selle aluseks on iga religiooni väärtused, mis on laias laastus väljendatud. Need peegeldavad seda, kuidas iga religioon neid rõhutab ja tõlgendab (õigeusu, luterliku, katoliku, judaism ja islami). Usulise mitmekesisuse väärtustamine, uurides ka religiooniõpetuse perspektiivi.

Ülikoolis on loomulik, et õigeusu teoloogilise hariduse kursused põhinevad õigeusu kiriku traditsioonis juurdunud kristlikul maailmavaatel. Klassiõpetajate koolituse eesmärk on antropoloogiline oikumeeniline filosoofia, mis hõlmab laiaulatuslikku arusaamist religioonidest ja uskumustest.

Kiriklikes kontekstides lähtutakse iga kiriku enda religioossest lähtekohast (õigeusu, luterliku või katoliku kiriku).

Itaalias sõltub maailmavaade (filosoofiline, teoloogiline ja pedagoogiline lähenemine) peamiselt intervjueeritavate subjektide institutsionaalsest positsioonist: teoloogiliste teaduskondade (katoliiklaste ja waldenslaste) õpetajate puhul peegeldavad nad nende institutsioonide hariduslikke eesmäärke, kuhu nad kuuluvad, kusjuures rõhutatud tähelepanu on pööratud teiste religioonide

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

võrdlemise ja religioonidevahelise dialoogi küsimusele. Avalike üldhariduskoolide katoliku usu õpetajad, kes puutuvad kokku uue põlvkonna sekulariseerunud gruppidega, kohandavad oma teoloogilisi, filosoofilisi ja ajaloolisi teadmisi nende klasside tegelikkusele.

6(25) Kuidas ja miks osalevad teie õpilased teie õpetatavas tunnis? Lisaks märkige, kas tegemist on kohustusliku või valikkursusega. Esitage, kui peate seda vajalikuks, lisateavet.

Võimalused, kuidas on **Eestis** kursusele tulnud: üldhariduskoolides tulevad õpilased õppekava läbimiseks religioonide kursustele. Üldhariduskoolides on usuõpetus enamasti vabatahtlik ja kristlikes erakoolides kohustuslik.

Bulgaaria puhul märgib vaid 10% õpetajatest, et *kirikukoolis ei saa see olla kohustuslik*, samas kui riigikoolis võib see olla vabatahtlik, kuid siiski tavaline - õppekavas ja tunniplaanis sisalduv, osa õpilastest osaleb selles, kuid õpetajad peavad *seda teemat* ikkagi valikainena *esitama*.

Keskkonna tõttu, millest enamik **Rumeenia** informante oli pärit, on õigeusu usuõpetuse tunnid õppekavas kohustusliku õppeainena osa kooli kohustuslikust haridusest. Koolidel on kohustus seda ainet pakkuda. Nendes tundides osalemine põhineb vanemate või eestkostjate poolt koolile esitatud taotlusel. Õpilastel on ka õigus nendest tundidest loobuda oma vanemate või eestkostjate loal. Vähemusreligioonide esindajatel on õigus saada koolihariduse osana oma religioonile vastavat haridust. Siinkohal tekib küsimus: mida teevad need õpilased, kes ei osale religiooniõpetuse tundides?

Kreekas on õpilastel kohustus osaleda põhi- ja keskkooli hariduses kohustuslikus religiooniõpetuses, sest see on osa õppekavast, mis on seadusega ette nähtud. Siiski on antud võimalus loobuda usuõpetusest neil õpilastel, kes viitavad "religioossele südametunnistusele". Vastajad kõrghariduse valdkonnas

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

õpetavad kohustuslikke kursusi ja/või valikkursusi vastavalt oma õppeasutuse õppekavale. Mainiti, et "*toimub järkjärguline sekulariseerumise tendentside areng ja distantseerumine domineerivast religioossusest*".

33

Soomes on usuõpetuse *õpetamine põhi- ja keskkoolides* õpilastele õppekava osana kohustuslik. Samuti on *üliskoolide* bakalaureuseõppe üliõpilastele mõeldud *kursused* osa kohustuslikust õppekavast. Kiriklikes organisatsioonides on (teenistuslik) koolitus õpetajatele, vaimulikele või muudele koguduse töötajatele vabatahtlik, välja arvatud preestri pastoraalkvalifikatsioon.

Itaalias on katoliku usuõpetuse tunnid õppekava kohustusliku õppeaine osana. Koolidel on kohustus seda ainet pakkuda, kuid osalemine on vabatahtlik. Õpilastel on ka õigus nendest tundidest loobuda oma vanemate või seadusliku hooldaja loal. Teoloogiateaduskondades on need tunnid õppekava kohustuslik osa.

7(26) Kuidas te levitate oma õppetunde? (Internet, sotsiaalvõrgustikud, esitlused, seminarid, artiklid jne.)

Eestis palju võimalusi osaleda konfirmatsioonitunnis, mis on vabatahtlik ja milles osalevad enamasti täiskasvanud inimesed. Enamasti teavitab vaimulikkond konfirmatsioonikursuse algusest kas koguduse veebilehe või sotsiaalmeedia kanali kaudu või paneb kuulutuse kohalikku ajalehte või kiriku või kultuurikeskuse teadete tahvile. Mõnikord edastatakse teavet ka suuliselt. Isiklikud kutsed tunduvad siiski olevat väga haruldased - vaid mõned informandid mainisid seda võimalust: "*isiklikud kontaktid, kohtumine inimestega, küsin, kas nad on ristitud ja konfirmeeritud, ja kui ei ole, siis kutsun neid*".

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Mis puudutab (kommunikatsiooni)kanaleid, mida **Bulgaaria** usuõpetajad kasutavad oma kursuse või aine kohta teabe jagamiseks/levitamiseks, siis enamik intervjueeritavatest toetub 60% ulatuses institutsionaalsele toetusele. Mõned ei tundu olevat üldse valmis kaaluma usuõpetuse paremaks arendamist (või eelistavad vaikida, et vältida liigset konkurentsi või kontrolli, et kolleegid-õpetajad või kiriklikud asutused ei keelaks neil rohkem õpilasi juurde võtmast). "Tehnoloogiat", vastab 10% vanematest õpetajatest: "Ma ei kasuta (mingit)" ja 10% "See ei ole minu kohustus/vastutus", osaliselt seetõttu, et mõned neist ei võta ühendust näiteks õpetatavate vanematega ja ka seetõttu, et võrreldes teiste pedagoogiliste valdkondade või tavadega on usuõpetaja kas liiga kontrollitud või isegi üsna ignoreeritud ametivõimude poolt, mõnikord ka teoloogide ja vaimulike poolt. Teisest küljest on sama seos andmete ja statistika kättesaadavusega, sealhulgas selliste küsimustike ja intervjuudega, mis on tõenäoliselt läbi viidud teoloogidega, kes kasutavad oma töös tehnoloogiat ja ei vaja liiga palju lisapingutusi või muid ressursse, nagu aeg, toetused jne. 10% ei saanud päris hästi aru, et küsimus ei puuduta haridus- või usuteabe leidmist. Ja mitte keegi õpetajatest ei arutanud soovimatust olla nähtav, mis ei ole usuõpetajate jaoks üldse võimalus.

34

Rumeenias levitatakse õppetunde käsitlevat teavet kahel viisil. On olemas nn. tavapärane viis kohapeal, st. koolides läbi klassitegevuste, erinevate kirikute, muuseumide, raamatukogude jne. Teine viis on digitaalne, kasutades erinevaid internetiplatvorme (nt. „Google meet“, „Facebook“, „Instagram“).

Enamik **Kreeka** õpetajaid levitab oma õppetunde läbi tööde, näiteks "pildivaatlus, õpilaste isiklikud kogemused, videoprojektsioon" internetis („Facebook“), isiklikes blogides ning osaledes seminaridel ja avaldades artikleid haridusajakirjades.

Kuna usuõpetus on **Soomes** kohustuslik, ei reklaamita *kooli* õppekava ega tunde ise kusagil, kuid gümnaasiumid võivad end sotsiaalmeedias reklaamida. *Ülikoolid* annavad oma õppekavade sisu

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

kohta teavet spetsiaalse portaali ja veebilehe kaudu. Tundub, et *kirikliku kontekstis* kasutatakse erinevaid teavitamismeetodeid. Õppekursuste kohta antakse teavet kirikliku organisatsiooni veebilehel ja sihipäraste e-kirjade kaudu. Lisaks kasutab korraldaja erinevaid sotsiaalmeedia rakendusi ja mõningaid isiklikke kontakte.

35

8(27) Palun viidake mõnele õppemeetodile, mida te oma tunnis kasutate.

Eestis pooldasid kõige üldisemalt kõik informandid aktiivseid õppemeetodeid ja enamik neist kasutab neid. See kehtib kõigi kolme eespool nimetatud sihtrühma kohta, kuigi õpetamissituatsioonid ja eeldused on erinevad. Mida mõeldi aktiivsete õppemeetodite all? Eelkõige meetodid, mille puhul õppijad saavad näiteks tunni ajal esitada küsimusi, anda tagasisidet, avaldada oma arvamust õpetatava kohta, arutleda, otsida asjakohast teavet raamatutest või veebist jne. Neist informantidest, kes viivad läbi kinnistamistunde (mis tähendab peamiselt täiskasvanute õpetamist), ei tee seda ükski traditsioonilises monoloogilises vormis, vaid läbi dialoogi. Hea näide konfirmatsioonitunnis kasutatavate aktiivõppe meetodite kohta tõi informant 1: *Noh, ma olen märganud, et kui lasta kursuslastel teha mingeid harjutusi, mingeid rühmatöid koos, mis neid huvitab, on nad on haaratud, ja innustatud ... see on üks paljudest meetoditest, mida ma ise olen kasutanud. Olen näidanud ka filme ja siis selgitanud nende aluseid. Vaatame koos filmi, mis võib olla ajastust või, või inimestest, kellest räägitakse, näiteks piiblitegelaste elulugusid (II). Kooliõpilaste aktiivõppes on erinevad meetodid, kuid ka siin oli märgata, et informandid soovisid jätta õpilastele võimalikult palju ruumi, et nad ise otsiksid ja avastaksid, õpetaja oli vaid "teejuhiks". Õpilased peavad saama ka arutleda ja küsimusi esitada. Siinkohal on muidugi õpilaste vanus oluline määraja - teemade ja aktiivsete õppemeetodite valikul tuleks lähtuda õpilaste vanusest ja küpsusest. Millised on aktiivse õppimise eelistamise põhimõtted? Peamiselt soovil, et aktiivne osalemine, religioossete teemade uurimine ja arutamine aitab osalejatel paremini vastu võtta õpetatavaid seisukohti ja vaatenurki. Sellisel juhul on õppimine*

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

nagu ekspeditsioon, mille käigus õpilane "avastab" vajalikud teadmised ise pakutava materjali hulgast ning õpetaja on vaid vahendaja ja hoolikas teejuht.

Rumeeniast saadud teave õpetamismeetodite kohta ei sisaldanud mitte ainult meetodite kirjeldusi, vaid ka üksikasjalikke tunniplaane koos nende etappide näidetega. Üleüldse olid vastused mitmekülgsed ja informatiivselt väga rikkalikud. Kahjuks, nagu varemgi, olid vastused ainult loetletud, mitte analüüsitud. Põhimõtetes võib leida tugevat didaktiliselt teoloogilist orientatsiooni, st "kristoloogilist, eklezioloogilist ja triadoloogilist põhimõtet" ning üldisi didaktilisi põhimõtteid. Mis puudutab meetodeid, siis seal on tänapäeval tuntud meetodid nagu "eksposiitorne, küsitlev, aktiivse osaluse meetodid (juhtumianalüüs, dokumendianalüüs, tagasiside, portfoolio), tegevuspõhised meetodid (didaktiline mäng, dramatiseerimine), kaasaegsed aktiivse osaluse meetodid (kuubik, ajurünnak, klaster, mõttemütsid, kvintett), vestlus, juhitud vaatlus, KWL-meetod, audio-video abivahendid jne.". "Elav raamatukogu" on meetod, mis põhineb kooli lähiümbruse erinevate valdkondade spetsialistidel ja külalistel.

Kreekas sõltuvad õpetamismeetodid sellest, millisel tasemel õppetöö toimub. Põhi- ja keskhariduses kasutab enamik vastanutest ühisõpetust, kogemustehnikaid, "mängu- ja tegevustehnikaid, probleemide lahendamist, dialoogi ja otsesest õpetamist, veebis sirvimist, teksti teisendamist kunstiks, projekti (koos video loomisega) ning hindamise ja refleksiooni meetodeid", samuti kunstilise mõtlemise ja draama meetodit õppetöös. Samuti rakendatakse meetodeid ja tehnikaid, nagu projekti loomine ja esitlemine, intervjuud, külastused mälestusmälestiste juurde, muuseumidesse jne. Meetodid kõrghariduses on üsna piiratud ja kõige levinum viis on loengute pidamine, kuid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamine on suurenemas.

Nagu kreeklased on märkinud, sõltuvad meetodid haridustasemest.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Itaalias teatab 98% küsitletutest, et õppetöö on endiselt üles ehitatud traditsioonilise (frontaalse) meetodi järgi, kasutades mõõdukalt uusi õppevahendeid (internet, *power-pointid*, elektrooniline tahvel). Mis puudutab kasutatud õppevahendeid ja -meetodeid, siis vastustest selgub, et need on mitmekesised ja mitmekülgsed, mis peegeldab suuremat loomingulist vabadust. Enamasti vahelduvad loengud rollimängude, rühmatööde, tekstianalüüsi, multimeediavahendite kasutamise ja ka õpilaste otsesema kaasamise strateegiate, nagu ühisõpe, “tagurpidi klassiruum” ja muu sarnane, kasutamise

Intervjueeritavad, kes lisasid lisateavet, teatasid, et nad püüavad kasutada Piiblit või jutustamismeetodit, et tutvustada õpilastele neid elemente, mis viitavad katoliiklusele Itaalia kultuuris. Kuna nad ei ole kohustatud läbi viima kateheesi õpet, kasutavad katoliku usuõpetajad - või teatasid, et kasutavad - üldist lähenemisviisi, mis on tüüpiline põhimõtteliselt vabatahtlikule religioonikultuuri kursusele, mis on juurdunud katoliku traditsiooniga riigi ajaloos. Me ei tea, kas selline lähenemine on alati tõhus - selle küsimuse uurimine ei olnud siiski uuringu eesmärk -, kuid eespool nimetatud vastused näivad näitavat, et tulemused ei ole kooskõlas lähenemisviisidega, mida enamik õpetajaid on õppinud oma koolituskursustel katoliku kiriku piiskopkondades juba pikka aega tagasi asutatud usuteaduse instituutides.

Vastused, mis on antud õpetatavate ainete eesmärkide ja positsiooni kohta, ei ole eriti olulised. Riigikoolide õpetajad järgivad tavaliselt Itaalia haridusministeeriumi poolt kehtestatud suuniseid ja võtavad arvesse katoliku kiriku poolt seatud eesmärke, mis on neid professionaalselt koolitanud. Pedagoogidel on seevastu suurem vabadus oma programmide eesmärkide ja struktuuri määratlemisel. Samal ajal keskenduvad vastused küsimusele “kasutatud filosoofilis-religioosete lähenemisviiside kohta” peamiselt eesmärgile tutvustada kristlikku ja katoliiklikku religiooni, võrreldes neid teiste religioonidega, tingimusel, et selleks on piisavalt aega, arvestades väikest nädalatundide arvu ja klassirühma kohta.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Soomes kasutatakse vastajate vastuste põhjal *koolides* üsna traditsioonilisi meetodeid, nagu õpetajakeskne õpetamine selle eri vormides, õppekäigud ja külalised, õpilaste iseõppimine ja rühmatöö selle eri vormides. Nagu võis täheldada, ei ole digitaliseerimine õppemeetoditele järele jõudnud, eriti kooliõpetajate intervjueeritavate seas, ja nagu üks intervjueeritav märkis, "digitaliseerumine piirab mingil määral meetodite kasutamist".

Ülikoolid näivad olevat õppemeetodite poolest arenenumad. Lisaks traditsioonilistele loengutele mainiti järgmisi: "tagurpidi klassiruum", rühmatöö, sealhulgas arutelud, iseõppimine õpperühmades, salvestatud tunnid ja kogemusõpe.

Kiriklike organisatsioonide kasutatud õppemeetodid hõlmasid loenguid kohapeal ja erinevate rakenduste abil internetis, rühmatööd, plakateid, salvestatud õppetunde, õppimist tegevuse kaudu, külastusi, vaatlust, paaristööd, suhtlemist ja kaasamist.

9(28) Vajadus koolituse ja/või täiendkoolituse järele, et õpetada oma ainet veelgi tõhusamalt.

Eestlaste intervjueeritavate vastused erinesid üsna tugevalt. Need sõltusid sellest, millisel erialal (lisaks teoloogiale) oli informant õppinud ja töötanud. Näiteks, kui informant oli omandanud õpetaja kvalifikatsiooni täiendava erialana ja käinud ka täiendkoolitusel, pidas ta oma pedagoogilisi teadmisi antud usuteemade õpetamiseks piisavaks. Seos oli ka selles, et nooremad informandid olid rohkem valmis läbima täienduskursusi, st. nad märkisid rohkem valdkondi, milles nad sooviksid omandada lisateadmisi. Kõige vähem soovitakse ilmselt lisateadmisi teoloogias. Need, kes olid varem pedagoogikat õppinud, pidasid oma teadmisi selles valdkonnas samuti piisavaks.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Bulgaaria usuõpetajad vajavad oma kursuse õpetamiseks paremat kvalifikatsiooni töötamiseks (õpetamiseks) veebikeskkonnas ja kaugõppes; uuemaid teemasid lastekirjanduse, lastepsühholoogia, kohalike kultuuritavade, kristlike konfessioonide ja maailmareligioonide või uute usuliste liikumiste, kunsti ja suhtlemisostkuste kohta, kõik eri vanuse ja vajaduste seisukohast; tööd interaktiivsete seadmetega, nagu interaktiivne tahvel ja LCD-ekraan, dokumendikaamera, hääletussüsteem jne. Bulgaarlased on rõhutanud psühholoogia tähtsust - koolieelses eas on usuõpetuse põhikomponent lasteaias; on vaja usuõpetuse õppematerjale erivajadustega lastele; ekspert ja koguduse tegevuse koordinaator kohalikus kogukonnas; kaasaegsete psühhoteerapiliste pedagoogiliste meetodite pädevus, "jäälõhkumise" meetod, energetiseerimine, meditatsioon (meie puhul palve või muud kiriklikud rituaalid), motivatsioon, loovus, heategevus, töö ja meeskonnatöö; meediapädevus; parem teoloogiline keelepädevus; mittediskrimineerimise, kehtestav suhtlus, konfliktide lahendamine, temperamentide tasakaalustamise strateegiad koos meeskonnatöö ja stressi või sotsiaalsete pingete vähendamise strateegiad.

Rumeenias teatas üle 50% küsitletud õpetajatest, et nad vajavad psühholoogia valdkonnas täiendkoolitust, eelkõige lastepsühholoogia valdkonnas, samas kui 10% usub, et nad on üsna hästi ette valmistatud, nii et nad ei vaja enam täiendkoolitust.

Kreeka informandid loetlesid oma vajadused täiendkoolituse sisu kohta, et õpetada ainet veelgi tõhusamalt: filosoofia, psühholoogia, sotsioloogia, islami teoloogia. Samuti mainiti usulise mitmekesisuse, religiooni ja religioonidevahelise dialoogi küsimusi. Lisaks toodi ainepõhise sisu osas välja mõned õpetamise meetodid. Nende hulgas olid "ümberpööratud klass", "teater", uute tehnoloogiatega tutvumine, nagu "pildivahendid, videotootmine" ja "asünkroonne kaugõpe".

Vaatamata sellele, et **Soome** on digitaliseerimise teerajaja, näib, et hariduse valdkonnas on veel palju tööd teha. Vajadus täiendkoolituse järele sõltus teataval määral vastaja taustorganisatsioonist.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Põhikooli ja gümnaasiumi õpetajate seas kerkis esile kaks teemat. Sooviti koolitust e-õppekeskkondade kasutamise ja nendega kaasnevate pedagoogiliste väljakutsete kohta.

Ülikoolide tasandil oleks soovitatav suurendada pedagoogikakoolitust ning suurendada digitaliseerimise laiemat ja mitmekesisemat kasutamist pedagoogikas. Samuti peetakse oluliseks arendada laiemaid teadmisi õpetatavast sisust.

Kiriklikes organisatsioonides mainiti ka koolitust, et arendada veebikeskkonna pedagoogilist ja tehnilist kasutamist.

Itaalia koolitusvajadustele pühendatud vastuste analüüsi tulemuseks on kaart, millel on kolm vajaduste klaster, mida ühelt poolt haridustöötajad ja teiselt poolt õpetajad nimetavad: a) koolitus uutes ainetes (kunst, kino, teater, kirjandus); b) omandatud teadmiste värskendamine, mis on rohkem suunatud psühhoopedagoogilistele uuringutele, viidates noorukitele; c) spetsiifiline religioosne koolitus (oikumeeniline ja religioonidevaheline dialoog). Väike osa intervjueeritavatest - põhiliselt ainult pedagoogid, kes osalevad katehheesiga seotud kogudustegevuses - nimetavad peamise vajadusena sagedamini toimuvaid palvekogunemisi ja vaimulikke retriite, kuna "meil ei ole pädevust selles, mida teeme, on ainult usku", nagu üks intervjueeritav teatas.

10(29) Osales ja läbis usundiõpetuse õpetamise ja selle sisuga seotud koolitusprogrammi ning põhjendused, miks seda oluliseks peetakse.

Eestlaste jaoks paistavad jällegi silma kursused, kus kasutatakse huvitavat rühmatööd ja aktiivseid õppemeetodeid. Positiivselt mainitakse ka kursusi, mis hõlmavad ekskursioone, külastusi ja praktilisi tegevusi. Kursused, mida tõsteti esile: Õpetajate koolipraktika; Bibliodraama, sümbolika;

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

41

Rühmatööprotsessid; Teoloogia Instituudi erinevad koolitused vaimulikele; Kaitseliidu instruktorite koolitus, mille käigus õpiti aktiivõppe meetodeid; Konfirmatsioonitunni meetodite koolitus, mis sisaldas rühmatöö praktikat; Tartu Ülikooli poolt läbiviidav usundiõpetuse õpetajate kursus, mis sisaldas külastusi erinevate religioonide pühakodadesse, sh. mošeesse ja sünagoogi.

Bulgaarlaste hinnangud õpetajate poolt läbitud (lõpetatud) haridus- ja kvalifikatsioonikursuste kohta, mida nad pidasid oluliseks (mis õpetajate keeles tähendab **inspireerivat või praktilist**) nende poolt õpetatavate religioossete ainete jaoks, on erinevad ja näitavad nende huve. Kursused, mida toodi esile: pedagoogilised, (kristlikud) psühholoogilised, digikursused, noorsootöö kursused, maailma ajalugu, sotsiaalhooldus, Bibliodraama, homileetika.

Rumeenia informandid (11/25) on maininud teemasid, milles nad on osalenud, et liituda koolituskavaga. Siin võib ridade vahel tõlgendada, et inimesed ei ole olnud väga aktiivsed, et jõuda täiendkoolitusele. Kõige sagedamini on käsitletud õpetamismeetodeid. Samuti nimetati teemade hulgas klassi- ja kriisijuhtimist ning mitmekordse intelligentsuse teooriat. Täiendav teave koolituse kogemuste kohta puudus.

Peaaegu pooled (7/15) **Kreeka** intervjueeritavatest ei ole osalenud üheski religiooniõpetuse õpetamisega seotud koolitusprogrammis. Need, kes on osalenud, mainisid kursusi, mis käsitlesid "*kooli usundiõpetuse õpetamise meetodeid ja tehnikaid*", "*religioonidevaheliste ja kultuuridevaheliste suhete küsimusi*" ja "*rühmade julgustamise ja võimendamise õpet*".

Soome vastajate kohta tuleb teha üks märkus. Mitte kõik koolitused, mida vastajad oluliseks pidasid, ei olnud otseselt seotud usuõpetuse andmisega. *Põhi- ja keskkooli* õpetajate seas peeti oluliseks järgmisi: väikesemahulised koolitused, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, piltide tõlgendamine, iseõppimine.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ülikoolides pidasid töötajad seni oluliseks järgmisi koolitusi: doktorikoolitus, õpetajakoolitus ja magistri-/ülikoolipedagoogika.

Kiriklikes organisatsioonides töötavate inimeste seas peeti oluliseks järgmisi valdkondi: e-õpe, kõrgharidus, doktoriõpe, haridus, kreeka keele kursus, juhendajate koolitus.

Itaalia: Ühiskonnas, kus toimuvad sotsiaal-religioossed muutused ja mis on muutumas pluralistlikumaks kui lähiminekus - kui kollektiivse mälu sotsiaalsed raamistikud olid määratletud katoliiklusega -, näitas uuring kahe rühma, A ja B kohta, millised on religioosse mitmekesisuse hariduse andmise piirid ja võimalused. Kuigi need kaks rühma ei ole representatiivsed valimid, - nagu aruande alguses deklareeritud - annavad nad ülevaate (Itaalia) tegelikkusest, kus ei saa eirata usundite mitmekesisust, mis veel kuni 20-30 aastat tagasi oli uus ja tundmatu. Et muuta see olukord hariduse parandamise ja õpetamise uuendamise võimaluseks, teatab enamik intervjueeritavaid, et nad on teadlikud praegusest muutusest ja pööravad tähelepanu religioosse pluralismi olemasolule ühiskonnas ja koolis. Kahe rühma võrdluse kaudu saame aru, et intervjueeritavad vajavad laialdaselt koolitust, et elada kaasa usuliselt muutunud ühiskonnale, mis ei ole enam peamiselt katoliiklik, vaid on kihistunud erinevatest uutest ja vanadest usundilistest väljendustest.

Rühmas A (teoloogiaprofessorid) keskenduvad paljud professorid oma koolitustegevuses oikumeenilise ja religioonidevahelise dialoogi teemadele. Rühma B (katoliku usu) õpetajad jäävad peamiselt truuks institutsionaalsetele reeglitele, mis käsitlevad nii katoliku kiriku kui ka Itaalia riigi koostööd, kuid on ka kindlalt veendunud, et õpilaste seas laialt levinud usuline kirjaoskamatus - mida võib tasakaalustada tõeline uudishimu, eriti algkooli õpilaste seas - on seotud ühelt poolt katoliku sotsialiseerimismudeliga (mis on osaliselt veel tõhus kuni 14-15-aastaste noorte puhul) ja teiselt poolt raskustega rakendada klassis uuenduslikke ideid ja projekte usulise mitmekesisuse õpetamiseks.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

43

11(30) Koolituse tähtsus (oluline või väga oluline) teoloogia, pedagoogika, õpetamismeetodite, psühholoogia, rühmatöö meetodite, ühiskonna ja ühiskondlike protsesside tundmise kui terviku kohta ja mis tahes muu.

GRAAFIK 1. Koolitusvaldkondade tähtsus.

Teema/riik	Kreeka	Soome	Rumeenia	Bulgaaria	Eesti	Itaalia
1. Teoloogia	80 %	58 %	88 %	90%	78%	80%
2. Pedagoogika	73 %	79 %	96 %	100%	78%	72%
3. Õppemeetodid	80 %	86 %	92 %	90%	78%	88%
4. Psühholoogia	73 %	50 %	96 %	90%	67%	84%
5. Rühmatöö meetodid	86 %	57 %	80 %	100%	78%	58%
6. Teadmised ühiskonnast ja ühiskondlikest protsessidest tervikuna	66 %	57 %	80 %	50%	67%	80%
7. Midagi muud?	-	90 %	-	40%	44%	-

Enamik **eestlasi** soovis rohkem õppida *psühholoogiat* (kuidas inimesi motiveerida ja kaasata), *rühmatöö meetodeid* (*eelkõige aktiivõppe meetodeid*) ja *digitaalsetid oskusi, nt. kuidas viia läbi veebikursusi*. Viimane on muutunud aktuaalseks seoses COVID-pandeemiast tingitud piirangutega, kui füüsiliselt ei ole võimalik koolitustel osaleda. See on tõenäoliselt väga aktuaalne täiendusõppe vajadus kõigi haridustöötajate, mitte ainult usuõpetajate jaoks. Lisaks eespool nimetatule soovitas üks vastaja võõrkeeli: kreeka keel, heebrea keel ja saksa keel ning üks soovitas teadmisi juhtimisest ja teadustegevusest.

Bulgaaria õpetajate jaoks on oluline omandada *lisateadmisi* mitmes valdkonnas, et *õpetada paremini* oma ainet või kursust. 0% valis mõne teema *üldse mitteoluliseks* ja ainult 10% märkis *psühholoogiat* mitte nii oluliseks. 40% lisas olulisi valdkondi nagu: "*Inimõiguste kaitse*", "*töö kaasaegsete*

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

interaktiivsete vahenditega", "erimeetodid puudega lastele ja täiskasvanutele", "vahetus välismaa kolleegidega - kohapeal ja internetis". Enamikul juhtudel on sellised puudujäägid seotud ka praeguse sotsiaalse olukorraga, mis muudab religiooniõpetajate sotsiaalse staatuse ebastabiilseks ja seega ka sobiva õpetamise jaoks vajalikud vahendid kättesaamatuks, ning viimaks, kuid mitte vähem tähtsana, õpetajate profiiliga seotud isiklike oskuste probleemid või lihtsalt teadmatus, et kaasaegne tarkvara ja seadmed on mõeldud isiklikuks omandamiseks õppematerjalide abil veebist, paljude videodemonstratsioonide, võrgu nõuannete, teiste klientide ning klienditoe teenuste ja muu toetusega, mis on kokkuvõttes ajakaotus, välja arvatud erivajadustega inimeste puhul, kes vajavad lisahoolt.

Rumeenlased väitsid, et kursuse õpetamise parandamiseks on kõige vajalikumad kaks teemat: *pedagoogika ja psühholoogia*. Seda arvasid peaaegu kõik vastajad (96 %). Nende hulgas ei valinud keegi ühtegi teemat, mis ei oleks üldse oluline. Mitte nii oluliseks pidas 4 % vastanutest ühiskonna tundmist ja 8 % rühmatöö meetodeid. Huvitav oli see, et üle poole (68 %) märkis, et nad ei ole kindlad oma koolitusvajaduse osas ja valisid *"raske öelda"*. Olulisi valdkondi ei olnud.

Enamik **Kreeka** vastanutest (86%) peab *rühmatöömeetodite* alast koolitust oluliseks või väga oluliseks. Mõnevõrra üllatuslikult oli teoloogide seas teisel kohal huvi, et täiendkoolituse teemaks oleks *teoloogia*. Sama suure osakaaluga (80%) oli teoloogiaga koos teisel kohal populaarsem õppeaine õpetamismeetodite koolitusest. Samuti märkis 67% kreeklastest, et nad on oma koolitusvajaduse osas ebakindlad ja valisid *"raske öelda"*. Olulisteks huvialadeks olid loetletud sellised teemad nagu kunstiajalugu, politoloogia, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, pedagoogiline draama, interdistsiplinaarsus, kultuuriajalugu-folkloor ja kunst hariduses. Kreeka aruandes märgiti, et *"vajadus koolituse järele nendes valdkondades tuleneb vastavate õpetamismeetodite rakendamisest, mida hinnatakse positiivselt ja mida on juba mainitud vastustes küsimustele 27 ja 28."*

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Soomlaste hulgas märkis enamik intervjueeritavaid, et kõige rohkem (90 %) vajavad nad koolitust "teist/muud" puudutava sisu osas. Need näitasid, et teemade sisu on väga erinev. Nende hulka kuulusid loomade õigused, internet ja meedia, demokraatlik ühiskond, katoliku kiriku ja ühiskonna suhe, keskkonnakaitse, kogukonnateenistus, usuvaidlused (tapmine, ümberlõikamine), religioossuse individuaalsed ja kogukondlikud aspektid, dialoog, usuteadlikkus, struktuuriline diskrimineerimine, sooline ja seksuaalne mitmekesisus. Lisaks sellele tõstsid kaks õpetajat oma vastustes esile meediapädevuse alast koolitust. Selle taga võib näha, et gümnaasiumi põhikooli õppekava (2019) sisaldab nüüd uut kursust "Religioon ja meedia" religiooniõpetuses.

Üksikutest täienduskoolituse sisudest pidasid vastajad "muu" järel tähtsuse järjekorras kõige olulisemaks järgmisi: õpetamismeetodid, pedagoogika, meeskonnatöö meetodid, teoloogia, sotsiaalne teadlikkus ja psühholoogia. Võrreldes teiste riikide vajadustega oli psühholoogia-alane koolitus vähem vajalik. Mõnevõrra üllatuslikult, vaatamata Soome õpetajakoolituse kõrgele tasemele, peeti õpetamismeetodite vajadust tähtsuselt teiseks (86%).

Itaallased rõhutasid pedagoogilise ja psühholoogilise koolituse olulisust kursuse õpetamise meetodi parandamiseks, eriti rõhutasid seda need, kes õpetavad avalikus koolis. Ka teoloogiliste teaduskondade õpetajate seas rõhutas enamik intervjueeritavaid, et kursusel on oluline käsitleda mõningaid tundlikke teemasid, nagu inimõigused, konfliktid Euroopa multireligioossetes ja -etnilistes ühiskondades, dialoog migratsiooni tõttu lähedaseks muutunud usundite vahel ja usulise pluralismi teoloogia.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

12(31) Allpool nimetatud teemade olulisus (oluline/ väga oluline) iga kursuse kontekstis.

GRAAFIK 2. Koolituse sisu tähtsus.

46

Teemad/riik	Kreeka	Soome	Rumeenia	Bulgaaria	Eesti	Itaalia (T)*	Itaalia (P)*
1. Rahvaste ja rasside vahelised suhted	83%	54 %	84 %	60 %	33 %	89 %	-
2. Pagulaste ja rändega seotud küsimused	93 %	86 %	76 %	50 %	11 %	61 %	16%
3. Seksuaalvähemustega seotud küsimused	66 %	62 %	68 %	30 %	33 %	50 %	11%
4. Elu alguse ja lõpuga seotud teemad	100 %	79 %	88 %	100 %	67 %	33 %	-
5. Toimetulek sotsiaalsete kriisidega (nt. kataastroofid, konfliktid, pandeemiad ja looduskataastroofid).	93 %	77 %	84 %	100 %	67 %	44 %	11%
6. Kliimaga seotud õiglusküsimused	86%	64 %	64 %	80 %	33 %	56 %	
7. Inimõigused	93	93 %	88 %	80 %	67 %	72 %	21%
8. Kristlastevaheline ja religioonidevaheline dialoog	93 %	71 %	92 %	60 %	78 %	94 %	63%
9. Muud	-	76 %	-	-	44 %	6 %	-

*) Õpetajad. *) Preestrid.

Selles küsimuses läksid **Eesti** vastajate arvamused üsna oluliselt lahku ning märgatavalt suur oli "ei tea" vastuste osakaal. Kui püüda vastuseid üldistada, siis võib öelda, et bloki kolme esimest küsimust (rahvaste ja rasside vahelised suhted, pagulaste ja rändega seotud küsimused ning seksuaalvähemuste

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

küsimused) peetakse ehk mõnevõrra vähem oluliseks käsitleda kui kolme järgmist küsimust. Üheks põhjuseks toodi, et neid teemasid käsitletakse juba teistes üldhariduse tundides. Mõned informandid andsid aga ka vastupidise hinnangu. Näiteks ütles üks informant, et rahvuse ja rassi ning pagulaste ja rände teemad muutusid oluliseks siis, kui tema piirkonda tulid pagulaspered, keda kirik aitas vastu võtta. On selge, et sellises olukorras tuleb seda teemat klassiruumis käsitleda, isegi kui seda teemat ei olnud algselt õppekavas ette nähtud. Olukord on mõnevõrra sarnane seksuaalvähemuste teemat silmas pidades. Selgus, et enamik vastanutest ei tõstatanud seda teemat ise, kuid kui õpilased küsivad kiriku seisukoha kohta selles küsimuses, tuleb seda arutada.

Tabelite neljandat valdkonda, elu alguse ja lõpu küsimust, tõlgendasid vastajad erinevalt: mõned käsitlesid seda kui kloonimise ja eutanaasia küsimust, teised aga laiemalt kui religioosset arusaama maailmast üldiselt ning pidasid seda kõige olulisemaks teemaks, mida tuleb religioonipedagoogikas tingimata käsitleda. Esimeste puhul oli suurem vastumeelsus selle teema käsitlemisel või leiti, et see peaks jääma pastoraalteemaks. Inimõiguste küsimust peeti samuti oluliseks. Informant 5 mainis tabavalt, et "*inimõigused on ajatu teema*". Mõned vaimulikud mainisid, et nad käsitlevad ka kolme esimest aspekti (rahvaste ja rasside vahelised suhted, pagulaste ja rände küsimused ning seksuaalvähemuste küsimused) eelkõige inimõiguste kontekstis. Väga oluliseks peeti ka sisekristliku ja religioonidevahelise dialoogi küsimust. Enamasti arutasid informandid juba pakutud teemasid. Mõned informandid soovisid siiski ka teemasid lisada: Peremudelite teema, "kärgpere"; poliitika, õiglane kaubandus kristliku eetika kontekstis.

20 % **Bulgaaria** informantidest pidas kõiki teemasid väga oluliseks. 40 % intervjuueeritavatest ei lisanud muid teemasid ja 60 % õpetajatest olid usundiõpetuse uued mõõtmed:

- "*Kihelkonnakeskuste renoveerimine (ligipääsetavus) ja haldamine (avalik kuvand), religioosete paikade elavdamine ja säilitamine, tegevuste ja kogukondade korraldamine*"

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- *"Rahvusliku identiteedi/ eneseteadvusega seotud etnilised küsimused"* - stereotüüpide ja kultuuriliste kokkupõrgete ohu peamine punkt koos religiooni õpetamisega (ilma geopoliitikata) ja võrdleva teadmise vajaduse valdkond.
- *"Puuetega inimeste õigused ja bioetika"*
- *"Kiriklik sotsiaalhoolekanne maailmas (mida meil ei ole)"*
- *"Võrdlev/transversaalne kohalik ajalugu ja kultuur"* - religioosse pärandi ja kultuuriturismi õpetamine
- *"Homileetika õpetamine puudutab kõiki tänapäeva elu küsimusi, samuti katehheetika, kuid kuidagi individuaalsemalt. Õpetamise orienteeritus hiljutiste sotsiaalsete probleemide teoloogilisele tõlgendamisele (empaatia ja mõistmisega) on ainus võimalus toetada kirikukaadreid, et nad suudaksid ja tahaksid inspireerida kaasaegset kultuuri ja ühiskonda"*

Võrreldes eelmise küsimusega olid **Rumeenia** vastajate vastused erinevad. Samuti oli arvamuste ebakindlus suurem, mis tähendab, et rohkem kui 3/4 vastanutest märkis *"raske öelda"*. Enamik vastanutest (92 %) märkis siiski, et nende arvates on väga oluline teema kristlaste ja religioonidevaheline dialoog. Selle järel tulevad kaks teemat, mida peetakse väga oluliseks, teemad, mis on seotud elu alguse ja lõpuga ning inimõigustega (88 %). Kuidagi polariseerusid arvamused, sest ühiskondliku elu aspekte puudutavate teemade kohta väitis 84 %, et need on *"üldse mitte olulised või vähem olulised"*. Selle küsimusega seotud teemasid või lisateavet ei lisatud.

Kõik **Kreeka** vastajad (100 %) pidasid *elu ja surma küsimust* oma õppetöö jaoks oluliseks või väga oluliseks. Teist kohta, kui olulist või väga olulist, jagasid neli teemat sama esinemisega (93%). Need hõlmasid pagulaste ja rändega seotud küsimusi, sotsiaalküsimusi, inimõigusi ning kristlaste ja religioonidevahelist dialoogi. Teistest teemadest, mida peeti kursuse raames oluliseks, nimetasid intervjuueeritavad dialoogi religiooselt ükskõiksete inimestega, religiooni kohta ja rolli avalikus

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ruumis, armastuse küsimust, dialoogi religiooni ja kaasaegse kultuuri vahel ning keskkonnaküsimusi. Kaks vastajat pidasid oluliseks ka religioosset fanatismi ja fundamentalismi.

49

Koos kreeklastega nimetasid **soomlased** (93 %) *inimõiguste* teemat oma tundide jaoks oluliseks või väga oluliseks. Järgnevad tähtsuse järjekorras teemad olid pagulased ja sisseränne, elu algus/lõpp, sotsiaalsed kriisid, kristlik/religioosne dialoog, kliimaõigused, seksuaalvähemused. Kõige vähem oluline teema oli rasside ja rahvaste vaheline suhe. Võiks anda lisateavet, nt. brošüüri või muu materjali kujul. Üheks võimaluseks võiks olla ka teabepakettide koostamine koos linkide ja veebilehtedega.

Intervjueeritud **itaallased** avaldasid soovi arendada haridusprogramme, mis keskenduksid religioonidevahelise dialoogi või dialoogi teoloogia teemale. Teised esile toodud teemad ei saanud madalamaid hinnanguid mitte sellepärast, et neid peetakse asjakohaseks või ebaoluliseks. Tõepoolest, küsimustiku vabades vastustes on intervjueeritud teoloogiaprofessorite veendumus, et ei saa teoloogiliselt rääkida evangeeliumi sõnumist ilma selle "kehastamata" laialt ja tõsiselt kaalutletud tänapäevastes küsimustes.

13(32) Teadmiste tase seoses eelmises küsimuses esitatud teemadega? Täiendav koolitusvajadus, õppematerjalid.

Üldiselt leiti, et **eestlaste enda** teadmised kõnealustest teemadest on piisavad ja ei nähtud suurt vajadust täiendavate õppematerjalide järele. Pigem leiti, et õppijal on interneti kaudu juurdepääs kõigele vajalikule ning probleemiks peeti seda, et materjali on nii palju, et kõike olemasolevat on raske läbi töötada. Arvestades eesti informantide üsna kõrget haridus- ja kutsetaset, võib sellega nõustuda.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Bulgaaria religiooniõpetajad hindavad oma teadmisi eespool nimetatud teemadel (60% määratlevad oma teadmisi, 30% hindab neid piisavaks, uueks ja piisavaks, arenevaks, ja kõrgetasemeliseks, 20% määratlevad neid ebapiisavaks - liiga kohalikuks või üldiseks, ja üks õpetaja: informaatore nr. 6, 62-aastane ja 5-aastase kogemusega, ütleb, et leiab ise kirjandust). Teiseks, määratleda oma vajadus (kui see on) koolituse ja materjalide järele, et parandada oma teadmisi ja täpsustada, mida nad täpselt vajaksid: Informant1: Jah, täiskasvanute (võib-olla ka eakate, samuti andragoogika ja gerontoloogia valdkonna) õpetamise meetodid ja lähenemisviisid. Ainult mõned kogenumad õpetajad peavad oma koolitust ebapiisavaks: "Minu taust nende teemade kohta on üldteadmiste tasemel ja ma tahaksin alati rohkem nende kohta õppida, et mul oleksid käsiraamatud, et aktualiseerida oma kontekstiõpe religiooniõppesse ja parandada oma suhtlemist õpilastega nendel teemadel."

Rumeenia usuõpetajate hinnangul oli nende teadmiste süvendamise vajadus kõige suurem pagulaste ja rände osas (28%). Peaaegu sama suure osakaaluga oli teine kõige populaarsem teema rahvused ja rassid (24 %). Ülejäänud teemad olid vähem populaarsed: seksuaalvähemused (16 %), sotsiaalsed kriisid (12 %), kliimaõiglus (12 %) ja inimõigused (8 %). Pagulaste olukord Euroopas kevadel 2021 selgitab mingil määral nende kahe põhiteema populaarsust. Samuti tehti märkus seoses vajadusega täiendkoolituse järele: "Usuõpetajad on huvitatud osalemisest koolitustel allpool esitatud huvivaldkondades, sõltumata nende korraldamise vormist (kogemuste vahetus, koolitus, seminar jne., 0), olles teadlikud nende kasulikkusest õpilaste suhtes."

Enamik **Kreeka** vastanutest oli üldiselt nõus, et vaja on rohkem koolitust ja koolitusmaterjale. Koolitusvajadused teemavaldkondade ja erialade lõikes on esitatud eelmistes küsimustes. Materjalide osas märgiti, et materjalid peaksid olema kergesti kättesaadavad ja ajakohastatud digitaalses formaadis. Eelkõige vajatakse materjale kreekakeelse islami kohta.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Soomlased olid üsna rahul. Eriti *põhikooli- ja keskkooliõpetajate* seas peeti praeguseid teadmisi loetelus nimetatud teemade kohta piisavaks. Teisalt sooviti täiendavat koolitust muudest allikatest (*ülikool, kiriklik organisatsioon*) järgmistel teemadel: inimõigused pagulas- ja sisserändeküsimuste kontekstis, religiooni ja sisserände ning pagulaste dialoog, inimõigused ja looduskaitse, laste ja noorte mõtlemise ja kogemuste mõistmine.

Itaalias väljendasid need (peaaegu seitse intervjuueeritavat kümnest), kes väljendasid vajadust ühendada suured teoloogilised küsimused kujunduslikul tasandil sekulaarse maailma otsustavate küsimustega (inimõigused, rahvustevahelised konfliktid, sooline võrdõiguslikkus, usulise enamuse ja vähemuste suhe, dialoog eri usundite vahel kontekstis jne.) soovi ka juurdepääsu korduvatele täiendkoolituskursustele; seega ei palu nad mitte ainult erialast täiendkoolitust konkreetsetes ainetes, mida nad õpetavad, vaid ka teistes sotsiaalteaduslikes kursustes (antropoloogia, sotsioloogia, politoloogia jne).

14(33) Kas teie arvates on olemasolevad õpikud ja õppematerjalid teie õppetööks piisavad? Mis on nende peamine puudus? Mida oleks veel vaja ja miks?

Ainult mõned **eestlaste** informandid mainisid, et sellised õppematerjalid oleksid mõnes nimetatud valdkonnas teretulnud. Siiski pidasid nad vajalikuks rõhutada, et sellised materjalid peaksid olema kas põhjalikult kontekstualiseeritud või Eestis välja töötatud, et vältida tunnet, et "midagi on jälle Brüsselist üle antud" (I2).

Bulgaaria usuõpetuse õpetajad ei ole innukad, kui nad osutavad põhipuudujääkidele või jätavad kritiseerimata laialdaselt kättesaadavaid (või asutuse poolt pakutavaid) õppematerjale. On mainitud, et "puuduvad õppematerjalid tööks täiskasvanutega" (s.t. hiljutised). Käsiraamatud ei vasta tavaliselt

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

tasemele, vanusele, õpilaste rühma koosseisule ja huvidele ning veel vähem - kirikuharidusele, seetõttu koostan ise improviseeritud lugemikke ja töövihikuid.

52

Iga neljas **Rumeenia** informant jagab oma arvamust kasutatavate materjalide kohta. Kolm õpetajat ei olnud praeguste õppevahendite ja õppematerjalidega (rohkem õpikuid ja rohkem digitaalseid materjale) nii rahul. Neli õpetajat nägid, et nad saavad praeguse olukorraga töötada.

Kreeklaste märkused õppematerjalide piisavuse ja puuduste kohta olid seotud Kreeka haridusministeeriumi poolt pakutavate materjalidega, mis on mõeldud kohustuslikuks usuõpetuseks põhi- ja keskkhariduses. Rohkem kui pooled (11/15) ütlesid, et nad ei ole praeguste õppematerjalidega rahul ja pidasid neid kursuse eesmärkide saavutamiseks ebasobivaks. Puudustena nimetati "avatuse puudumist", "teemapunktide tasakaalustamata struktuuri", "sisu ei vasta tänapäeva sotsiaalsele tegelikkusele", "raamatukeskne ja raske sisu laste vanuseastmele" ja "ebapiisav islamit käsitlev sisu".

Soomlaste seas on haridussektorid rahul vahendite ja materjalide piisavusega. *Põhihariduses ja gümnaasiumihariduses* oli informantide vastustes ühine, et ainult vähemusreligioonide hulka kuuluvatel on puudu piisavatest õppematerjalidest. Muus osas olid koolide õpetajad töövahendite ja materjalide kättesaadavusega rahul. *Ülikoolide* tasandil peeti olukorda heaks, kuigi õppematerjalide digitaalset kättesaadavust võiks parandada ja keelte valikut suurendada. *Kiriklikud organisatsioonid* olid samuti rahul olukorraga vahendite ja materjalide osas, mõningate reservatsioonidega. Siiski rõhutati ka traditsiooniliste materjalide tähtsust.

Itaalia: Üldiselt on enamik vastanutest rahul neile kättesaadava didaktilise materjaliga.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

15(34) Milliseid uuenduslikke, moodsaid ja õppimist soodustavaid meetodeid te teate ja olete rakendanud? Kuidas nende kasutamine hõlbustab õppeprotsessi? Kirjeldage neid lühidalt ja tooge asjakohaseid näiteid.

Üldiselt mõistsid Eesti informandid innovaatiliste lahenduste all peamiselt erinevaid rühmatöid ja aktiivseid õppemeetodeid või digitaalseid lahendusi. Paljusid vastajaid oli mõjutanud juba aasta kestnud pandeemiaolukord, mille jooksul rakendati sotsiaalseid distantseerivaid meetmeid ja palju asju tuli teha internetis. See on toonud kaasa ambivalentse suhtumise digitaalsete lahenduste kasutamisse - ühelt poolt ollakse teadlikud, et vanad ajad ei tule enam tagasi ja et tulevikus sõltume tõenäoliselt veelgi enam internetist, ja see vajab kiiret arengut. Teisest küljest leiti, et ehk on isegi liiga palju "digitaalset kraami" ja et vähemalt tunnid peaksid hõlmama tihedat, isiklikku suhtlemist näost näkku.

Bulgaaria aruandes võib leida üksikasjalikke vastuseid lasteaia- ja algkooliõpetajatelt, ka mõned kiriku-, keskkooli- ja kõrgkooliõpetajad läksid tõesti väga üksikasjalikuks ja andsid meile pikemad tekstid, mis on analüüsimiseks üsna huvitavad: "Visuaalne meetod - muusika, kõne ja pildi kompleksne kasutamine audiovisuaalsete vahendite abil. Staatilise pildi, heli ja muusika kombinatsiooni kasutamine Kristuse ülestõusmise teemal" - pildi taustal muusikafragment "The Final Right of Death" (ansambel: "Nights Amore"), millele on lisatud maavärinaid kujutavad hirmuäratavad helid. Lastel lastakse maksimaalne võimalus läheneda teemale pildi, muusika ja helide emotsionaalse mõju kaudu." On üsna suur väljakutse õpetada preestritele ja katehheetikutele, kuidas evangeliseerida seda maailma, muutes seda jumaliku armu kaudu, või kuidas lihtsalt teavitada ja harida inspireeritud ja kirikusõbralikke inimesi, jäädes samal ajal vagaks ning tegelikule olukorrale adekvaatseks, nagu peaks toimuma iga loominguline protsess kui kasvatus.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Rumeenia aruandes esitati erinevaid "kaasaegseid lähenemisviise", vastuseid (9/25) ei analüüsitud kokkuvõtte koostamiseks. Siiski tutvustasid vastajad seisukohta, et "väga tõhus meetod on õpilaste otsene kokkupuude kiriku eluga, nende kaasamine kirikus läbiviidavatesse projektidesse". Meetodite loetelus nimetati selliseid meetodeid nagu mängud, e-religioon ja muud platvormid, kuubikumeetod ja *KWL-meetod* („*Know- Want to Know- Learn*“). Eeldades, et „*Starbusting*“ võib lisada kaasaegsete lähenemisviiside hulka, tasub seda mõnes mõttes kirjeldada. See on loominguine meetod, mis algab mõiste keskmest ja levib läbi teemaga seotud küsimuste. Tavalised küsimused on nn. „*W5*“ (Mis, Kes, Kus, Miks, Millal) komplekt. Selle kohta, kuidas meetodid hõlbustavad õppeprotsessi, ei olnud palju kommentaare.

Viidates eelmistele küsimustele (27,30), ei maininud **Kreeka** intervjuueeritavad, et usundiõpetuses kasutatakse palju uuenduslikumaid, kaasaegsemaid ja õppesõbralikumaid meetodeid. Küll aga mainisid nad selliseid meetodeid nagu "väärtus- ja teadmiste kasvatus („*VaKE*“)", "rollimängud ja draamatehnikad", "digitaalsed meetodid" ja "õpetamine kunsti kaudu".

Soomlased väitsid, et seoses õppevahendite ja -materjalide asjakohasusega ning meetodite kasutamiseiga koolikeskkonnas olid õpetajad kaasaegsete õpperakenduste kasutamise suhtes mõnevõrra reserveeritud. Pilvepõhiste rakenduste näidetena mainiti „*Classroomi*“, „*Thinglinki*“, „*Socratical*“, „*Kahooti*“ ja „*Quizlet'i*“. Need ei pruugi õppimist hõlbustada, kuid vähemalt suurendavad huvi õpetamise vastu. Näiteks videod annavad erinevate religioonide õppimisele elava näo. Filmid pakuvad võimalusi sügavamaks ja laiemaks sisuanalüüsiks. Kaugõpe võimaldab rahvusvahelist koostööd.

Ülikoolide õppetöös mainiti uuenduslikke ja kaasaegseid meetodeid, sealhulgas ühisõpetust, „ümberpööratud“ õpetamist ja videote kasutamist. Viimast peeti kasulikuks viisiks, mille abil on võimalik teemast ja õppimisest sügavamalt aru saada.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

55

Üllataval kombel oli kirikuga seotud organisatsioon kõige arenenum kaasaegsete meetoditega. Nad kasutasid liitreaalsust (AR). Seda liitreaalsust kasutatakse näiteks selleks, et panna ikooniline inimene rääkima. Erinevatest uuematest rakendustest veebis mainiti ka “Zoomi”, “Teams’i”, “Meet’i”, “Prezi”, “Genial’i”, “Moodle’it” ja “YouTube’i”.

Itaalia: Kuigi uute tehnoloogiate potentsiaali kasutav uuenduslik õpetamispraktika ei ole laialt levinud, hindavad intervjueeritavad üldiselt sellist potentsiaali kõrgelt, eriti neid meetodeid või digitaalsete vahendeid, mis võiksid edendada uuenduslikke lahendusi õpilaste aktiivseks osalemiseks. Küsimustiku koostamise ajal olid intervjueeritavad mõjutatud pandeemia mõjudest õppeprotsessile. Nad õppisid õpetama internetis. Seetõttu muutus suhtumine digitaalsete meetodite suhtes: ühelt poolt tajusid nad ohtu sõltuda arvuti abil toimuvast suhtlusest, mis vähendab isiklikku suhtlemist; teiselt poolt püüavad nad realistlikult kohaneda enneolematu olukorraga, lootes, et saavad peagi tagasi pöörduda näost-näku tundide juurde.

16(35) Kas kasutate oma õppetöös uuenduslikke digivahendeid ja -rakendusi, mida soovitaksite ka oma kolleegidele? Kui mitte, siis kas sooviksite rohkem teada saada selliste rakenduste ja vahendite kohta?

Eesti informandid on maininud lastele mõeldud eestikeelset Piiblrakendust ning samuti on kiideti videomängu, mida tema lapselapsed kasutavad ja mis tema arvates annab üsna põhjaliku ülevaate Piiblist.

Kõik **Bulgaria** vastajad sooviksid kindlasti rohkem osaleda ja õppida rohkem kui nad teavad, sest maailm areneb dünaamiliselt. Keegi ei öelnud, et nad ei kasuta midagi või et digitaalsed vahendid ei

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ole religiooni õpetamisega seotud (või et õpetajad ei hooliks tehnoloogiate kaudu kättesaadavast teabest, sest see on õpilaste kohustus sellele ligi pääseda).

56

Rumeenia vastuste hulgas ei olnud võimalik nimetada üldist digitaalset lahendust nende õpetamisel, kuid kõik nad väitsid, et kasutavad õpetamisel digitaalseid lahendusi. Sellist lähenemist kiirendasid ka haridusele seatud piirangud seoses Covid-19 pandeemiaga. Vastused (9/25) käsitlesid erinevaid lähenemisviise, mis olid seotud hariduse digitaliseerimisega. Õppeplatvormide seas nimetati selliseid nagu “Google Classroom”, “Google Forms”, “Meet”, “Zoom”, “Padlet”, “LearningApps”, “Wordwall” ja “Kahoot”. Huvitav on see, et Rumeenias on kaks väga rikkalikku riiklikku platvormi, mis on mõeldud religiooniõpetuseks internetis (“E-religie” ja “Red-religie”). Samuti märgiti, et Rumeenia haridusministeerium on Covid-19 pandeemia tõttu avanud ettepanekute lehe digitaalsete lahenduste jaoks. Vastuste põhjal näib, et vähemalt vastajad on hariduse digitaliseerimisega üsna praktiliselt kohanenud. Erilisi soovitusi ei ole.

Tundub, et **kreeklased** eelistavad digitaalseid vahendeid ja rakendusi, sest peaaegu kõik (13/15) mainisid nende kasutamist. Rakenduste hulgas mainiti järgmisi: “sli.do”, “padlet”, “cmap tools”, “google archives”, “maps”, “class blogs”, “ppt”, “videos”, “slide share”. Kreeklased on loonud oma elektroonilise platvormi “Photodentro” (pildipuu), mis on mõeldud usuõpetuse jaoks alg- ja põhihariduses. Rohkem kui pooled (8/15) vastanutest väljendasid valmisolekut õppida rohkem hariduse digitaliseerimise kohta.

Soome õpetajad on soovitanud oma kolleegidele selliste rakenduste kasutamist, mida on juba ootamatult positiivselt kasutatud ja millega neil endil on kogemusi. Ühest küljest tekkis küsimus, mida tähendab uuenduslikud digilahendused? Ülikoolis on kolleegidele soovitatud “Mentimeter” rakendust ja “Moodle’i” mängupõhiseid komponente. Kiriklikes organisatsioonides on kolleegidele

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

soovitatud "mobiilirakendusi", st. rakendusi, mida saab kasutada mobiiltelefonis koos või ilma nimeta. Kui mõni tööriist või rakendus ei ole tuttav, siis ei soovitata seda kasutada.

Itaalias kasutab pisut üle 50% õpetajatest õppetöö ja rühmatöö korraldamiseks digitaalseid vahendeid (klassiblogi, "ppt", internetist alla laetavad videod, slaidijagamine jne), ülejäänud ei kasuta neid.

17(36) Te kasutate tagasiside andmise meetodeid oma õpilaste õpetamisel. Kui JAH, siis milliseid?

Eesti informandid pidasid väga oluliseks regulaarse tagasiside saamist religiooniõpetuse õpilastelt. Üldhariduses saadakse tagasisidet kas aktiivõppe kaudu, seminaride ja õpilastega peetavate arutelude vormis või individuaalse suhtluse kaudu. Kinnitamistunnid lõppevad tavaliselt kas vestluse, suulise või kirjaliku eksamiga (kirjalik eksam on tavaliselt essee). Selle aja jooksul kasutatakse samuti võimalust tagasiside saamiseks. Mitmed vaimulikud rõhutasid, et tagasiside on alati olnud väga positiivne. Nagu teistes uuringutes läbiviidud intervjuudest selgub, on luterlike kogudustega liitunute seas üsna levinud positiivsed hinnangud nende enda kogemusele konfirmatsioonitundides. See tõstatab aga küsimuse, kas inimesed julgevad vaimulikele isiklikult objektiivset ja ausat tagasisidet anda, kui selleks puudub anonüümne võimalus. Kuna rühmad on tavaliselt suhteliselt väikesed, on see ebatõenäoline. Suuremates linnakogudustes võiks aga kaaluda võimalust koguda tagasisidet anonüümselt, näiteks küsimustiku abil. Siis saaks objektiivsemat (ja muidugi kriitilisemat) tagasisidet. Samuti ei tasuks tagasisidet koguda enne konfirmatsioonitunni läbimist, millele viitas ka üks intervjuueeritav.

Kui neid palutakse kirjeldada, kas ja kuidas nad saavad õpilastelt regulaarselt tagasisidet, siis enamik **Bulgaaria** usuõpetajaid on kommunikatiivselt teadlikud. Sarnaselt eelmisele küsimusele tunnistavad

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

vanema põlvkonna õpetajad, et nad tuvastavad õpilaste kaasatuse taseme tagasiside kaudu tunni kordamise või teadmiste kinnistamise ja mitteformaalse suhtluse käigus vaheaegadel ning laste, noorte või täiskasvanute otsese spontaanse reaktsiooni kaudu. Nooremad õpetajad reageerivad lihtsalt "suuliselt" või seletavad protsessi: "Nad kirjutavad tahvlile, joonistavad emotikone, naeratavad õppetunnis tehtud ja hiljem sündmustest tehtud aruannetes nähtud pilte nähes ning nad on vabad reageerima (positiivselt või negatiivselt) otse ja spontaanselt. *Vähem vana - vähem noor põlvkond* oli lähenenud süstemaatilisemalt: "Jagan küsimustikke - esialgset, jooksvat ja lõplikku (diagnostikat)".

Lühidalt mainiti tagasiside kogumist **Rumeenia** vastajatelt. *"Kõik õpetajad koguvad perioodiliselt õpilaste arvamusi usundiõpetuse tunni kohta, kasutades järgmisi meetodeid/vahendeid: anonüümsed küsimused, vabad arutelud, argumendid."*

Kreeklastest vastanutest viieteistkümnest vastajast kaksteist (12/15) väidab, et nad rakendavad oma õpilastega õppeprotsessi tagasiside meetodeid. Deklareeritud meetodid on järgmised: õpilaste kirjalik hindamine kursuse kohta testide ja küsimustike alusel, kus "rühmatööde aruanne, positiivsete punktide esiletõstmine, parandamist vajavate küsimuste väljaselgitamine". Kolm viieteistkümnest vastas, et nad ei kogu üldse tagasisidet.

Soomes sõltub tagasiside kogumine organisatsiooni tüübist. *Põhikoolides ja gümnaasiumides* on see osa kooli õppekavast. Tagasisidet on kogutud (gümnaasium) *Google'i* vormi abil, kus on avatud ja suletud küsimused. Tagasisidet kogutakse eksamil ja tundides, eriti väikestes rühmades, otsest tagasisidet saadakse õpilaste jälgimisel tundide ajal.

Ülikoolis kogutakse tagasisidet automaatselt elektroonilisele platvormile kursuse lõpus. Siiski peab enne tagasiside kogumist olema registreerunud teatud arv üliõpilasi. Sellisel juhul kogub kursuse korraldaja tagasisidet iseseisvalt. Tagasiside sisaldab nii hinnangut üliõpilase enda õppimise kohta

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

kui ka tagasisidet kursuse läbiviimise kohta. Õpilaste tagasisidele vastatakse. Väikegruppides võib olla ka suuline tagasiside.

Kiriklikud organisatsioonid koguvad tagasisidet kirjaliku tagasiside abil kas e-posti või paberkandjal. Suuline tagasiside väikestes rühmades. Grupipõhist tagasisidet on kasutatud ka tagasisidekoosolekute vormis. E-õppesessioonidel veebivormi või *chat'i* kaudu.

Itaalias kasutavad kõik teoloogiliste teaduskondade õppejõud tagasiside andmiseks traditsioonilisi meetodeid: suulisi eksameid ja kirjalikke teste; mõned täiendavad neid meetodeid väikestes rühmades läbiviidavate uurimisaruannetega.

18(37) Palun esitage täiendavaid selgitusi või märkusi käesoleva uuringu küsimuste kohta.

Eesti vastajad ei esitanud täiendavaid selgitusi ega märkusi käesoleva uuringu küsimuste kohta.

60% **Bulgaaria** informantidest esitas mõned kommentaarid. Peamiselt arutasid nad juba mainitud küsimusi või lisasid oma arvamusele täiendavaid argumente: *õpetamine ja koolitus selles valdkonnas on niivõrd vajalik. Üks informant soovis süveneda teemasse, et jagada, kuidas ma töötan ja millised on meie tulemused minu õpilastega.*

Itaalia vastajad ei esitanud täiendavaid märkusi.

Rumeenia vastajad ei esitanud täiendavaid selgitusi ega märkusi käesoleva uuringu küsimuste kohta. Tegelikult lõppesid nende vastused küsimusega tagasiside kogumise kohta.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Viieteistkümnest **Kreeka** vastajast üksteist (11/15) ei pea vajalikuks küsimustikuga seoses midagi rohkemat öelda. Üks leiab, et "tuleks esitada küsimusi kursuse sisu kohta. Nt. konfessionaalne, kultuuriline või religioosne". Üks sooviks, et kursusel oleks "rohkem konkreetseid viiteid "teistsuguse" mõistele ja religioonipedagoogika suunitlusele". Üks selgitab, et ta koolitab teolooge, kes õpetavad religiooni keskhariduses. Üks väljendas kahtlust küsimustiku tõhususe suhtes.

Soome informantidel oli üsna palju kommentaare. Vastajad imestasid, kuidas nad olid uuringus intervjueeritavateks valitud, kuid pärast intervjuud ütlesid nad, et tegelikult olid nad õige sihtrühm. Koolihariduse osas küsiti selle mudeli kohta. Kas religiooniõpetus "on religioossete kogukondade poolt peale surutud, nende laiendus koolis, st. kas see on üldharidus või identiteedi kujundamine?", nagu üks informant imestas.

Teisest küljest rõhutati ka religiooniõpetuse kui teiste õppeainetega võrdväärse õppeaine tähtsust tervikliku eluviisi ning teiste inimeste mõistmise ja aktsepteerimise seisukohalt. Arutati ka usundiõpetuse erinevaid väljakutseid, eriti seoses vähemusreligioonidega. Need on seotud õpilaste heterogeensusega keele, kultuuri ja erinevate võimete poolest.

Katoliku kui vähemususu seisukohalt mainiti ka maksustamisõiguse puudumist, küpsuse puudumist, probleeme oma õppetöö korraldamisel ja õppematerjalide puudumist ning usuõpetajate koolituse puudumist. Kaugõppe arendamist vähemususkude seisukohalt peeti "trooja hobuseks", kuna see võib viia traditsioonilise klassiõpetuse kadumiseni.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

JÄRELDUSED

INTERVJUEERITAVA PROFII JA TEMA HARIDUSKESKKOND

Uuringus osales kokku 162 vastajat kuuest erinevast riigist. Valimi suurus ulatus 9-st (Eesti) kuni 90-ni (Itaalia). Kõige homogeensemad vastajate rühmad olid Eestis, Bulgaarias, Rumeenias ja Kreekas. Itaallaste seas oli selgelt kaks erinevat vastajarühma (õpetajad ja preestrid) ning soomlaste seas kolm rühma (algkooliõpetajad, ülikoolide õpetajad ja kiriklikes organisatsioonides töötavad isikud). Enamik intervjuueeritavatest töötas religioonipedagoogikas erinevatel haridustasemetel ja koguduse kontekstis. Rumeenia intervjuueeritavatest töötasid kõik ainult kohustusliku kooli õpetaja ametikohal. Eesti informandid olid kõik vaimulikud. Ülejäänud rühmad hõlmasid nii ilmalikke inimesi kui ka vaimulikke. Kokku oli viies riigis peaaegu võrdselt naisi (32) ja mehi (31). Itaalia puhul on 18 intervjuueeritud teoloogiaprofessorist ainult kaks naist. Kreekas, Bulgaarias ja Rumeenias kuulusid vastajad peamiselt õigeusu kirikusse, Eestis luteri kirikusse ja Itaalias katoliku kirikusse. Soome vastajate seas oli usuline taust kõige erinevam.

Enamikul vastanutest oli kõrgharidus (bakalaureuse-, magistri- või doktorikraad). Rumeenias, Bulgaarias, Kreekas ja Itaalias töötasid vastajad peamiselt suurtes, monoetnilistes ja monoreligioossetes linnades, kus olid alla 25-aastaste õpilaste koolirühmad. Eestis ja Soomes esinesid erinevused. Õpilaste suhtumine religiooni oli üldiselt positiivne, sõltumata sellest, kas usuõpetus oli koolis kohustuslik õppeaine või mitte. Nende religioonialased teadmised olid enamasti head. Rumeenia vastajad hindasid neid väga heaks ja Kreeka vastajad kõige ebapiisavamaks.

Uuringu esimese osa 19 küsimust olid nn. taustaküsimused. Vastajate väikese arvu tõttu ei saa taustateavet pidada selgitava muutujana selle kohta, millised vastajarühmad vajavad teatud tüüpi

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

täiendkoolitust. Taustaandmeid saab käsitleda ainult kirjeldava informatsioonina küsitluspopulatsiooni kohta.

62

KOOLITUSVAJADUSED, ÕPETAMISMEETODID JA PARIMAD TAVAD

Küsitluse teine osa oli samuti peamiselt taustaküsimusi sisaldav (küsimused 20-27). Need andsid ülevaate õpetamise eesmärkidest, sisust ja õpetamismeetoditest, sellest, kuidas see oli seotud kooli õppekavaga või mõne muu kontekstiga, kuidas õpetaja sai mõjutada õpetamise sisu, milline oli õpetamise usuline suunitlus, kas õpetamine oli kohustuslik või vabatahtlik ning kuidas jagati teavet õpetamise kohta.

Õpetuse olemus sõltus kontekstist, milles see toimus. Kiriklik kontekst keskendus kiriklikule suunitlusele sisu ja eesmärkide osas, näiteks konfirmatsiooniõpetus (Eesti) või Õigeusu Akadeemia (Soome). Koolides (Rumeenia, Kreeka, Soome) on õpetus osa kohustuslikust õppekavast. Bulgaarias on usuõpetuse olemus ja roll kooli kontekstis keeruline. Ülikoolides on teoloogiaõpetus suunatud professionaalsusele. Koolides ja ülikoolides on osalemine kohustuslik.

Kooli õppekavad (sisu ja eesmärgid) mõjutavad õpetajaid vähe, kuid neid saab mingil määral kohalikul tasandil rakendada. Eestis võivad koolid ise õppekavasid koostada. Õpetamismeetodid on õpetajate otsustada. Koolihariduse eesmärgid ulatuvad religiooni enda tundmaõppimisest kuni ühiskonnaelus vajalike üldiste teadmiste ja oskusteni religioonide mitmekesisuses. Kiriklikes organisatsioonides on õpetajatel lisaks meetoditele rohkem võimalusi mõjutada ka sisu ja eesmäärke. Nendes kontekstides on eesmärk "suunata kiriklikku ellu", millel on ka tugev teadmiste mõõde (Eesti, Õigeusu Akadeemia Soomes).

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Vastajate kirjeldused kasutatud õppemeetodite ja rakenduste kohta olid positiivsed. Ühelt poolt olid traditsioonilised, õpetajakeskse frontaalse õpetamise mudelid, teiselt poolt väga arenenud, õpilasi aktiveerivad praktikad, nagu näiteks *"flipped teaching"* (ümberpööratud õpetamine). Soomes tundus, et ülikooliharidus oli õpetamiseetodite osas kõige arenenum. Mis puudutab kooliharidust, siis Rumeenia ja Kreeka vastajad loetlesid suurel hulgal nii meetodeid endid kui ka erinevaid veebipõhiseid rakendusi, mida nendega seoses kasutatakse. Kiriklikus kontekstis varieerusid meetodid vastavalt organisatsioonile (Eesti, Soome).

Küsimustes 28-36 küsiti intervjueeritavatelt, millisel koolitusel nad on osalenud ja millised on nende arvates nende koolitusvajadused. Küsimused 30 ja 31 olid suletud, ülejäänud küsimused olid avatud, et vastajad saaksid oma seisukohad kirja panna.

Ootuspäraselt oli vastajate osalemine täiendkoolitusel väga erinev. Eesti vastajad rõhutasid rühmatööde, osalusmeetodite ja õppekäikudega kursusi. Bulgaarlaste jaoks osutusid oluliseks kvalifikatsioonikoolitused ja kursused, mis käsitlesid ainealaseid teadmisi ja õpetamist erinevatest perspektiividest arendavaid kursusi. Rumeenia vastajad mainisid ka õpetamise metoodilisi kursusi. Peaaegu iga teine kreeklane ei olnud osalenud ühelgi täiendkoolitusel, kuid nende hulgas, kes olid osalenud, nimetati "õpetamiseetodid". Soome vastajatele oli omane, et nad olid osalenud kursustel, mis ei olnud otseselt seotud usuõpetusega.

Nagu eespool esitatud graafikust nähtub, oli täiendkoolituse sisu rõhuasetus riigiti erinev. Bulgaarias ja Rumeenias oli sisu rõhuasetus kõige sarnasem, kusjuures rõhuasetus oli teoloogial, pedagoogikal, õpetamiseetoditel, psühholoogial ja rühmatöö meetoditel. Viimast rõhutasid ka Kreeka vastajad koos eestlastega. Soome vastus oli mõnevõrra üllatav, sest kõige enam vajati "muud" sisu kui see, mida küsimuses mainiti. Teiseks kõige enam vajati aga õpetamiseetodeid, mis oli samuti üllatus, vaatamata magistritaseme õpetajate koolitusele.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ka kaheksa õppekavasse kuuluva õppesisu kohta olid arvamused erinevad. Kreeklased ja bulgaarlased tõstsid ühtemoodi esile nii elu alguse ja lõpuga seotud teemasid kui ka sotsiaalseid kriise käsitlevaid teemasid. Soomlased tõid samamoodi nagu kreeklased esile inimõigusi. Eestlaste seas peeti sotsiaalseid teemasid vähem oluliseks kui teistes riikides. Rumeenlased olid nende teemade olulisuse osas kõige ebakindlamad, kusjuures ¾ neist ei avaldanud arvamust, valides "raske öelda".

Õppematerjalide osas olid eestlased üsna rahul, mainiti vaid üksikuid nõudmisi. Selle asemel rõhutati, et materjalid peaksid olema kohalikud ja mitte "mujalt hangitud". Bulgaarlaste seas märgiti, et õppematerjalide puudumist täiskasvanute koolituse jaoks. Rumeenlaste seas väljendas veerand erinevaid arvamusi materjalide kohta. Kreeklased märkisid, et nende riigi haridusministeeriumi poolt välja antud usundiõpetuse õppematerjalid on veidi vananenud, lapse arengutasemele nõudlikud ja islami õpetamisel puudulikud. Soomlased olid rahul koolide ja kiriklike organisatsioonide poolt kasutatavate õppevahendite ja -materjalidega, kuid ülikoolide tasandil oli arenguruumi.

Õppetöös kasutatavaid meetodeid ja rakendusi juba uuriti ning nende kohta küsitlemisel ei leitud uuenduslikke lahendusi. Rühmatööd ja aktiivseid õppemeetodeid (Eesti) peeti uuenduslikeks. Bulgaarlaste puhul rõhutati audiovisuaalsust. Rumeenlaste seas oli vastanud tublisti alla poole ja üks vastustest oli "väga tõhus meetod on õpilaste otsene kokkupuude kiriku eluga, nende kaasamine kirikus läbiviidavatesse projektidesse". Mainiti ka erinevaid mänge ja kahte eraldi ministeeriumi poolt loodud religiooniõpetuse veebipõhist õppeplatvormi. Kreeklased mainisid "digitaalseid" meetodeid ja kunsti kaudu õpetamist. Soomlaste seas oli mõningaid reservatsioone digitaliseerimise suhtes õppetöös, kuigi Soome on muidu digitaalses õppimises ja õpetamises pioneer. Õpetajad loetlesid mitmeid rakendusi, mis toetavad õpetamist. Õpetamismeetodite osas olid küsitletud kiriklikud organisatsioonid uuenduste osas kõige eesrindlikumad. Kõigis riikides soovitati kolleegidele ka katsetatud digirakendusi.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Koolihariduses (Bulgaarias, Rumeenias, Kreekas, Soomes) on tagasiside nii õppekava põhinev kui ka vabatahtlik. Seda kogutakse küsimustike, arutelude, kirjutiste, tunnivaatluste ja kokkuvõtivate testide kaudu. Ülikoolis (Soome) kogutakse tagasisidet automaatselt kursuse lõpus ülikooli poolt. Kiriklikes organisatsioonides (Soome) kasutatakse nii kirjalikku kui ka suulist tagasisidet.

65

RÕ ÕPETAJATE KOOLITUSVAJADUSED UURINGU TULEMUSENA

Intervjueeritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses usuõpetusega Eestis võib järelada järgmist:

Eesti aruande tulemuste kohaselt ei ole Eesti usuõpetajate nõudlus ühiste materjalide järele suur. Vähemalt mitte selliste teemade puhul nagu vähemused, kliima, immigratsioon jne. Eesti õpetajad on aja jooksul kõik oma materjalid ise välja töötanud, eriti kuna igal Eesti koolil on vabadus oma õppekava kujundada. Need, kes arvasid, et võiksid olla teatud euromaterjalid, siis üheks oluliseks põhimõtteks peeti nn. eestistamist, st. kohaliku kultuurikonteksti arvestamist.

Intervjueeritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses usuõpetusega Bulgaarias võib järelada järgmist:

1. Sotsiaalse pädevuse suurendamine aktiivse osalemise kaudu kodaniku- ja religioosses ühiskonnas ning meedias globaalses perspektiivis.
2. Kohaliku ja ülemaailmse kultuurilise mitmekesisuse mõistmine ja austamine inimõiguste ja vabaduste selge perspektiivi alusel.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

3. Digitaalsete oskuste arendamine, tasakaalustatud ja üksikasjalikud info-, suhtlemis- ja tehnoloogilised oskused ilma sõltuvuseta või keeldumiseta, et läheneda virtuaalsele ruumile ja suhelda internetis religioossetel, kultuurilistel ja hariduslikel eesmärkidel.
4. Euroopa Liidu pakutavad rahastamisallikad ja võimalused uute oskuste ja pädevuste arendamiseks, vabatahtlikuks tööks, liikuvuses osalemiseks, digitaalseks hariduseks, kogemuste ja tavade vahetamiseks.
5. Täpne kultuur ja praktilised oskused laste ja religioossete õiguste alal.
6. Inimõiguste ja inimväärikust käsitlevate kiriklike kontseptsioonide operatiivsed oskused.
7. Kohalike ja emigrantide Bulgaaria kultuuritraditsioonide, väärtuste, vööruste, etnilise sotsiaalpsühholoogia tundmine ja suhtumine sellesse, tasakaalustatud rahvusluse ja patriotismi säilitamine ning kiriklike ja muude traditsiooniliste ja uute usuliste tavade austamine riigis nende üksikasjades kui etikett ja potentsiaal kui eetos.
8. Rahvusvaheliste traditsioonide ja hiljutise usuelu võimalikult lähedane tundmine ja suhtumine sellesse ning sallivate hoiakute ja kultuuriteadlikkuse arendamine erinevate maailmavaadete, eluviiside, väljendusviiside ja tavade suhtes.
9. Kultuuridevahelise, religioonidevahelise ja konfessioonidevahelise suhtlemisoskuse arendamine.
10. Teadlikkuse suurendamine võrdse kultuurilise juurdepääsu tagamisest religioossetele kultuurile võimalikult paljudele sotsiaalsetele kategooriatele, subkultuuridele, eluviisidele, hoiakutele, tingimustele jne.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Intervjueeritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses usuõpetusega Itaalias võib järeldada järgmist:

Itaalia aruande tulemuste kohaselt on nii Itaalia usuõpetuse õppejõud (rühm A) kui ka Itaalia usuõpetuse õpetajad valmis tutvustama oma kursustel usulise mitmekesisuse teemat. Levinud on üldine veendumus, et selliste teemade käsitlemine on vajalik. A-rühma, religioonipedagoogide (potentsiaalsed õpetajate koolitajad) jaoks tähendab see intellektuaalse ja vaimse energia investeerimist, et anda oikumeenilisele ja religioonidevahelisele dialoogile teoloogilis-praktiline sisu. B-rühma, religiooniõpetajate jaoks väljendub see vajadus hoopis mitmesuguste õpetamisalgatuste kaudu, mille eesmärk on nii õpetada ühe religiooni põhialuseid ja selle mõju rahvuse kultuurile kui ka anda õpilastele põhireeglid, et nad tunneksid erinevusi ja sarnasusi ühiskonnas ja kooliklassi sotsiaalses väikemaailmas esindatud arvukate religioonide vahel. Usundiõpetuse õpetajate ja preestrite üksikasjalikumad koolitusvajadused käsitlesid järgmisi teemasid:

- Koolitus muudes valdkondades peale religioossete, nagu kunst, kino, kirjandus, teater.
- Koolitus, kuidas kasutada pilte, videoid, filme ja sotsiaalmeediat, et paremini jõuda noorteni.
(*Praktikas*: vajadus õppida uusi "keeli" ja teemasid, et pakkuda välja uutele põlvkondadele sobiv religioosne narratiiv).
- Koolitus omandatud pedagoogiliste ja psühholoogiliste teadmiste ajakohastamiseks, et paremini toime tulla noortega.
(*Praktikas*: vajadus värskendada pedagoogika ja psühholoogia aluseid, et paremini mõista epohhi muutusi - ja mitte ainult muutuste epohhi -, millega meie ühiskond silmitsi seisab.)
- Koolitus sotsiaalse kaasamise meetodite kohta.
- Konkreetne religioosne koolitus on nõutav:
  - Aidata kaasa usulise kirjaoskamatusse ületamisele.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- Aidata mõista meie ühiskonnas valitseva religioosse ja kultuurilise pluralismi enneolematut iseloomu.
- Teadma, kuidas läheneda ajalooliste religioossete vormide kriisile ja uute vaimuste otsimisele.

68

Intervjueritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses Rumeenia religiooniharidusega võib järelada järgmist:

Intervjuude põhjal on vaja mitmekesistada religioonitunnis toimuvat tegevust, aga ka paremini ära kasutada mitteformaalseid tegevusi: kultuuri- ja religioosseid tegevusi, "laste poolt läbiviidavaid projekte hüpoteetiliste konfliktide lahendamiseks", külaskäike, vabatahtlikku tegevust, heategevust, kohtumisi kultuuri- ja usuelu tegelastega, arutelusid jne. Õpetajad rõhutavad perekonna olulist rolli laste hariduses ning õpetajate ja vanemate vahelise koostöö tähtsust. Täpsemalt nimetati usuõpetajate ja preestrite koolitusvajadusi, mis on enamasti seotud pedagoogiliste küsimustega, järgmiselt:

- Noorukieelset ja noorukite psühholoogiat puudutavad arusaamad.
- Õpilaste hindamine ja isiklike arenguvajaduste väljaselgitamine.
- Religiooni ja psühholoogia interdistsiplinaarse lähenemise meetodid.
- Inimõigused teoloogilisest vaatenurgast.
- ülemaailmsete kriiside (konfliktid, pandeemiad, loodusõnnetused jne.) käsitlemine teoloogilisest vaatenurgast.
- Kaasaegsed õpetamismeetodid
  - Aktiivse osalemise meetodid
  - Loovkasvatuse meetodid (mitteformaalne)
  - Digipädevused
  - Esitluste koostamine (video/graaфика/animatsioon)

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

69

Intervjueritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses usuõpetusega Kreekas võib järeldada järgmist:

Kreeka informantide vastuste põhjal loetlesid nad järgmist sisu, mida on vaja aine tõhusamaks õpetamiseks: filosoofia, psühholoogia, sotsioloogia, islami teoloogia. Samuti mainiti usulise mitmekesisuse, religiooni ja religioonidevahelise dialoogi küsimusi. Lisaks toodi ainepõhise sisu osas välja mõned õppemeetodid. Nende hulgas olid "ümberpööratud klass", "teater", uute tehnoloogiatega tutvumine, nagu "pildivahendid, videotootmine" ja "asünkroonne kaugõpe". Materjalide osas märgiti, et materjalid peaksid olema kergesti kättesaadavad ja ajakohastatud digitaalses formaadis. Erilist vajadust on materjalide järele kreekakeelse islami kohta.

Enamik Kreeka vastanutest (86%) peab *rühmatöömeetodite* alast koolitust oluliseks või väga oluliseks. Mõnevõrra üllatuslikult oli teoloogide seas teisel kohal huvi, et täiendkoolituse teemaks oleks *teoloogia*. Sama suure osakaaluga (80%) oli teoloogiaga koos teisel kohal populaarsem õppeaine õpetamismeetodite koolitus. Samuti märkis 67% kreeklastest, et nad on oma koolitusvajaduse osas ebakindlad ja valisid "*raske öelda*". Oluliste valdkondade puhul nimetati selliseid teemasid nagu kunstiajalugu, politoloogia, info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia, pedagoogiline draama, interdistsiplinaarsus, kultuuriajalugu-folkloor ja kunst hariduses. Kreeka aruandes märgiti, et "*vajadus koolituse järele nendes valdkondades tuleneb vastavate õpetamismeetodite rakendamisest, mida hinnatakse positiivselt ja mida on juba mainitud vastustes küsimustele 27 ja 28.*"

Intervjueritavate vastustest tulenevad peamised vajadused seoses usuõpetusega Soomes võib teha järgmised järeldused:

Täienduskoolituse vajadus sõltus teataval määral vastaja taustakorraldusest. *Põhikooli ja gümnaasiumiõpetajate* seas kerkis esile kaks teemat. Sooviti koolitust e-õppekeskkondade

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

70

kasutamise ja nendega kaasnevate pedagoogiliste probleemide kohta. *Ülikoolide* tasandil oleks soovitatav suurendada pedagoogika alast koolitust ning digitaliseerimise laiemat ja mitmekülgsemat kasutamist pedagoogikas. Samuti peetakse oluliseks arendada laiemaid teadmisi õpetatavast sisust. *Kiriklikes* organisatsioonides mainiti ka koolitust, et arendada veebikeskkonna pedagoogilist ja tehnilist kasutamist.

Soomlaste seas ei olnud selge koolituse sisu konkreetsetel teemadel. Enamik intervjuueeritavatest märkis, et kõige suurem koolitusvajadus (90 %) on nende seas "teist" puudutava sisu osas. Nende hulka kuulusid loomade õigused, internet ja meedia, demokraatlik ühiskond, katoliku kiriku ja ühiskonna suhe, keskkonnakaitse, kogukonnateenistus, usuvaidlused (tapmine, ümberlõikamine), religioossuse individuaalsed ja kogukondlikud aspektid, dialoog, usuteadlikkus, struktuuriline diskrimineerimine, sooline ja seksuaalne mitmekesisus. Lisaks tõstsid kaks õpetajat oma vastustes esile meediapädevuse alast koolitust. Teine oluline teema (86 %) oli õpetamiseetodid ja kolmas (79 %) pedagoogika.

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

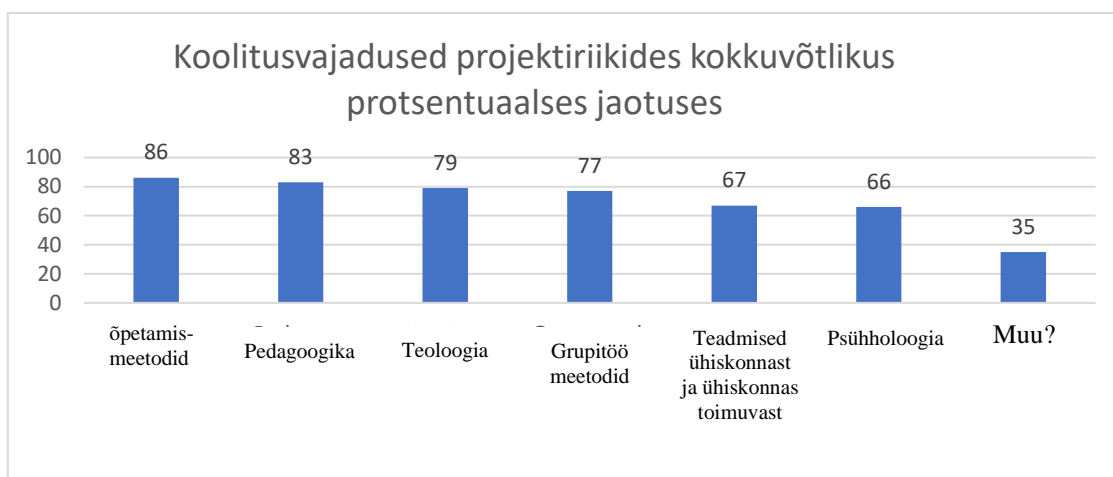
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

KOKKUVÕTVAD MÄRKUSED VAJADUSTE JA TEEMADE KOHTA

Üldiselt võib öelda, et kuue riigi *koolitusvajadused* võib jagada kahte peamisse kategooriasse. Need keskenduvad selgelt õpetamise pedagoogilisele ja didaktilisele arendamisele (vt joonis 3). Sisulisi küsimusi peetakse selgelt vähem oluliseks.

GRAAFIK 3. Kokkuvõtlikud koolitusvajadused.

Tulemustest võib siiski teha mõned üksikasjalikumad järeldused. Lõuna-Euroopas on suurem rõhk teoloogilistel teemadel (Kreeka, Rumeenia, Bulgaaria ja Itaalia). Suurim vajadus pedagoogika ja meeskonnatöö meetodite arendamise järele on Bulgaarias (100%). Vajadus pedagoogiliste meetodite järele on peaaegu võrdne kõikides riikides. Psühholoogia järele on väiksem vajadus Soomes (50%). Itaallased ja soomlased ei vaja nii palju meeskonnatöö meetodite täiendkoolitust kui teised riigid. Kõige suurem vajadus teadmiste järele ühiskonnast ja sotsiaalsetest protsessidest tervikuna on

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

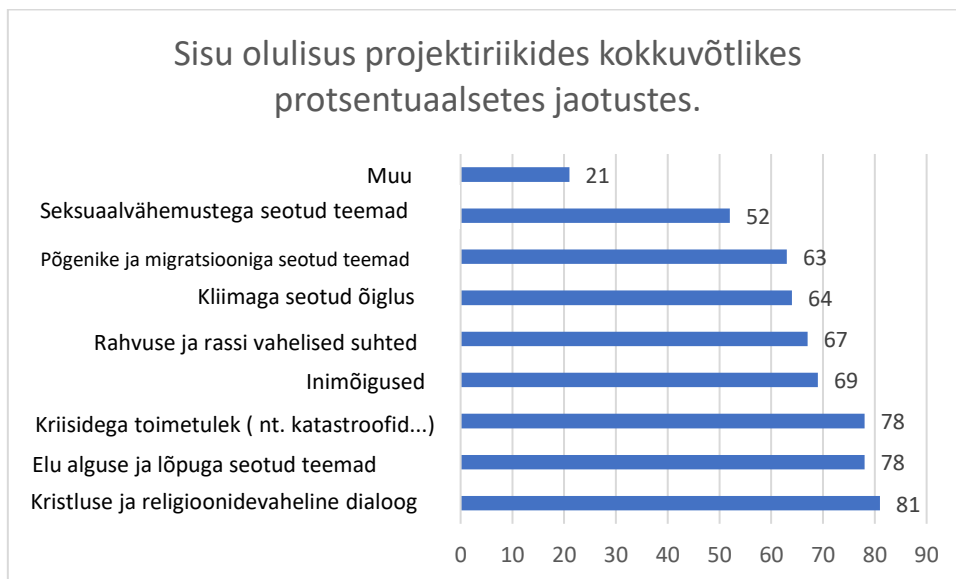
Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Rumeenias. Tundub, et soomlaste jaoks loetletud koolitusteemad ei vastanud nende vajadustele, sest nende peamine vajadus oli "midagi muud".

Mis puudutab *õpetamise sisu* (vt. graafik 4), siis tulemuste põhjal võib öelda, et multireligioosne lähenemine õpetamisel on hästi kaetud. See suundumus religiooniõpetuses võtab asjakohaselt arvesse muutuvat ja muutunud keskkonda Euroopas seoses erinevate religioonide, nii kristlike kui ka mittekristlike, kohta. Seda arvab 4/5 vastanutest. Itaaliast pärit vastajate andmed puudutavad usuõpetuse õpetajaid.

GRAAFIK 4. Sisu tähtsus.

Teine oluline aspekt usundiõpetuses on humanistlik lähenemine. See on hea tähelepanek, sest religioonipedagoogika mängib olulist rolli mitte ainult religioonipedagoogikas endas, vaid ka ühiskonnas. Rohkem kui 3/4 informantidest olid seda meelt. Seda tulemust võib mõnes mõttes

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - lepingu number: 2020-1-RO01-KA204-080071

tõlgendada ka vastupidi, sest koolitusvajadus on seda vähem oluline, mida vähem tähtis on õppesisu, seda olulisem on seda pidada koolitussisuks.

73

Euroopa Komisjoni toetus käesoleva dokumendi koostamisele ei tähenda selle sisu heakskiitmist, kuna see kajastab üksnes selle autorite seisukohti, ning EK ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.